

ภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดา ในรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ของไทย¹

ศิวดล วราเอกศิริ²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ของไทย โดยจะศึกษาจากรามเกียรติ์ที่มีการปริวรรตและตีพิมพ์เผยแพร่ทั้งหมด 16 ฉบับ ได้แก่ ฉบับภาคกลาง 9 ฉบับ ฉบับภาคเหนือ 4 ฉบับ และฉบับภาคอีสาน 3 ฉบับ ผลการศึกษาพบว่า รามเกียรติ์ที่กล่าวถึงตอนกำเนิดของนางสีดา ในตอนต้นเรื่องจะปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 และรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นภาคเหนือและภาคอีสานทั้ง 7 ฉบับ ส่วนฉบับภาคกลางอื่นๆ จะเป็นฉบับตัดตอนจึงไม่ปรากฏตอนกำเนิดนางสีดา ตอนกำเนิดของนางสีดาทำให้เห็นถึงภูมิหลังและชาติกำเนิด กล่าวคือ ในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 นางสีดาจะมีภูมิหลังมาจากพระลักษมี พระชายาของพระวิษณุตามคติความเชื่อในศาสนาฮินดู ส่วนในรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นส่วนใหญ่ นางสีดาจะมีภูมิหลังมาจากนางสุชาดา พระชายาของของพระอินทร์ตามคติความเชื่อในศาสนาพุทธ ซึ่งจะยกเว้นรามเกียรติ์ 2 ฉบับ ได้แก่ เรื่องพรหมจักร นางสีดาจะมีภูมิหลังมาจากนางสุธรรมา พระชายาของของพระอินทร์ตามคติความเชื่อในศาสนาพุทธ และเรื่องลังกาสิบโห นางสีดาจะมีภูมิหลังมาจากเทพธิดาสิดา ผู้บำเพ็ญภาวนาถือศีลได้ต้นนารีผลในป่าหิมพานต์ ซึ่งอยู่ในคติความเชื่อศาสนาพุทธ ด้านชาติกำเนิดของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 นางสีดาจะมีสถานภาพเป็นพระราชธิดาในวงศ์กษัตริย์ยักษ์ แต่ในรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่น นางสีดาจะมีสถานภาพเป็นพระราชธิดาในวงศ์กษัตริย์มนุษย์ นับเป็นสิ่งที่ชี้ถึงความแตกต่างเรื่องภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดาในรามเกียรติ์แต่ละฉบับ อีกทั้งนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 จะมีรูปลักษณะเป็นมนุษย์แต่เกิดในวงศ์ยักษ์ ซึ่งแสดงถึงความคลุมเครือด้านชาติกำเนิดอย่างชัดเจน การวิเคราะห์ภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดาแสดง

¹ บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “อัตลักษณ์ของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ของไทย” / ขอขอบพระคุณโครงการทุนวิจัยมหาวิทยาลัย สงข. (ด้านมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์) และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่มอบเงินทุนสนับสนุนการวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ประจำปีการศึกษา 2558

² นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร อีเมล : roteetong22@hotmail.com

ให้เห็นถึงการเลือกสรร และปรับเปลี่ยนตามบริบทสังคมและวัฒนธรรมของผู้แต่งรามเกียรติ์แต่ละฉบับ กล่าวได้ว่า ภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ยึดโยงอยู่กับคติความเชื่อในศาสนาฮินดูจากรamayana ของอินเดียโดยนางสีดามีหน้าที่อวตารมาเป็นกบฏบาร์มีของพระวิษณุเพื่อดำรงความสงบสุขของโลก และมีหน้าที่เป็นเพลิงผลาญทศกัณฐ์ให้สิ้นวงศ์ ซึ่งจะมีความแตกต่างจากนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นทั้งภาคเหนือและภาคอีสาน กล่าวคือ นางสีดาจะมีภูมิหลังมาจากนางสุชาดาและนางสุธรรมาผู้เป็นชายาของพระอินทร์ และเทพธิดาสีดาที่อยู่ในบริบทความเชื่อพระพุทธศาสนาอันเป็นเสาหลักทางความคิดในการสร้างตัวละครนางสีดา อีกทั้งหน้าที่ของนางสีดาในรามเกียรติ์มิใช่อวตารเพื่อทำหน้าที่รักษาความสงบสุข แต่เกิดจากความแค้นในเรื่องชู้สาวที่ทศกัณฐ์แปลงกายเป็นพระอินทร์ลอบเข้าหาตน นับเป็นปัจจัยที่ชี้ถึงความแตกต่างทั้งในด้านภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : 1. ภูมิหลัง 2. ชาติกำเนิด 3. นางสีดา 4. รามเกียรติ์

The origin and birth of Sita in different versions of the Thai Ramakien

Siwadol Waraeksiri³

Abstract

The purpose of this article is to examine the origin and birth of Sita that are found in different versions of the Thai Ramakien based on 16 versions of the Thai Ramakien, which have been modified and published, namely, 9 versions of the Ramakien in the central region, 4 versions of the Ramakien in the north, and 3 versions of the Ramakien in north-east. The study found that the part of Sita's birth appeared at the beginning of story in the Ramkien of King Rama I and 7 versions of regional Ramakien. Meanwhile, the Ramakien of the central of the central region was incomplete and thus the birth of Sita part could not be indentified. The part of Sita's birth can reveal her origin and birth. In the Ramakien of King Rama I, the origin of Sita is *Lakshmi*, who is Vishnu's wife based on Hinduism belief. In most of regional versions of the Ramakien, the origin of Sita is *Suchada*, who is Intra's wife based on Buddhism belief. Except for the 2 versions, which are Phrommachakra and Langkasipho, the origin of Sita is *Suthamma*, who is the Intra's wife, and *Sida Angel*, who observes religious precepts under Nareephon tree in Himmaphan Forest, both of whom are based on Buddhism belief, respectively. In term of the birth of Sita in the Ramakien of King Rama I, the status of Sita is the daughter of giant king dynasty (Dasakantha) but in the original version of the Ramakien, the status of Sita is the daughter of human king dynasty. This is the point of difference in the origin and birth of Sita in each version of the Ramakien. In addition, Sita in the Ramakien of King Rama I has the appearance of a human but she was born in the giant king dynasty (Dasakantha), which obviously shows the opacity of her birth. The analysis of the origin and birth of Sita demonstrates the selection and adaptation in accordance with the social and cultural context of the poets. It shows that

---

³ M.A. student in Department of Thai, Faculty of Arts, Silpakom University, Nakhon Pathom, Thailand. Email address: rotee_tong22@hotmail.com

the origin and birth of Sita in Ramakien of King Rama I is closely linked in the belief of Hinduism from the Ramayana of India. Consequently, Sita in the Ramakien of King Rama I serves as the incarnation as Lord Vishnu's benevolent couple who maintains the peace of the world and as a fire that annihilates Dasakantha's family. What is more, it is different from Sita in the northern and the north-eastern Ramakien where the Sita is incarnated from *Suchada* and *Suthamma*, who are Intra's wife and *Sida Angel*, respectively. All of these are situated within the context of Buddhism belief, which is the underpinning idea behind the creation of Sita. Moreover, the regarding the role of Sita in the regional Ramakien, she does not incarnate to maintain the peace of the world but her incarnation result from her resentment towards Dasakantha who disguised himself as Intra and sneakily approached her. These are the factors that clearly shows the differences in the origin and birth of Sita in different versions of the Thai Ramakien.

Keywords: 1. Origin 2. Birth 3. Sita 4. Ramakien

บทนำ

วรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ในสังคมไทยมีมากมายหลากหลายฉบับ เมื่อสังคมไทยรับเรื่องรามเกียรติ์ก็ได้แพร่กระจายไปทั่วสังคมไทยทั้ง 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ ย่อมทำให้เห็นถึงความนิยมในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ได้เป็นอย่างดี เมื่อแต่ละภูมิภาครับเรื่องรามเกียรติ์ ก็ได้ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง หากมองในด้านผู้แต่งรามเกียรติ์ในสังคมไทยสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ 1) กลุ่มราชสำนัก และ 2) กลุ่มชาวบ้าน ดังที่ Prakhong Nimmanhaemin (2003, p. 2) กล่าวว่า นิทานพระรามแต่ละสำนวนมีความแตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง แม้รามายณะของอินเดียแต่ละฉบับก็มีข้อผิดแผกแตกต่างกัน นิทานพระรามที่แพร่กระจายจากอินเดียเข้าไปในสังคมอื่น มักปรับเปลี่ยนตามวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ บางทีก็เปลี่ยนแปลงไปมากจนแทบไม่เหลือเค้าเดิม

รามเกียรติ์ถือว่าเป็นวรรณกรรมเรื่องหนึ่งที่มีการศึกษากันอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาลักษณะเปรียบเทียบเรื่องรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางเน้นฉบับรัชกาลที่ 1 กับรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่น ซึ่งจะเน้นการเปรียบเทียบในด้านตัวบทและคติชนวิทยา ดังเช่น Chantas Thongchuay (1979) ศึกษาเรื่อง “รามเกียรติ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้” Siraporn Thitathan (1979) ศึกษาเรื่อง “รามเกียรติ์ : ศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน” Pichit Akkhanit (1984) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของล้านนาไทย” Chadarat Sunthorntham (1985) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเรื่องรามเกียรติ์สำนวนท้องถิ่นอีสาน” และ Sommart Phakwattanakarn (2006) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบรามเกียรติ์ฉบับล้านนาเรื่องพรหมจักรและรามเกียรติ์ฉบับอีสานเรื่องพระลัก-พระรามเชิงคติชนวิทยา” ฯลฯ นอกจากนี้ยังปรากฏการศึกษาวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ในแง่ด้านตัวละครอย่างมากเช่นเดียวกัน ดังเช่น Srisurang Poonsub และ Sumal Bankluay (1982) ศึกษาเรื่อง “ลักษณะความเป็นมาและพฤติกรรมของตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์เปรียบเทียบกับตัวละครในมหากาพย์รามายณะ” Phannee Kammasut (1985) ศึกษาเรื่อง “บทบาทความเป็นผู้นำของพระรามในรามเกียรติ์” Patchalin Jeennoon (2004) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์หุ่นมาโนราห์ในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ” Frederick, B, Go. (2007) ศึกษาเรื่อง “การศึกษามโนราห์ของอนุชาในรามเกียรติ์และเปรียบเทียบกับวรรณกรรมทางประวัติศาสตร์ไทย”

หากพิจารณาตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ที่มีบทบาทและความสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง และเป็นตัวละครหญิงที่ดำรงฐานะเป็นตัวเอกและนางเอก โดยมีบุคลิกหนึ่งดงามซึ่งเป็นสาเหตุแห่งสงครามระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์ นั่นคือ

“นางสีดา” (Sita) ในขณะเดียวกันการศึกษาเกี่ยวกับตัวละครนางสีดา ส่วนใหญ่จะมุ่งศึกษานางสีดาในฉบับรัชกาลที่ 1 หรืออาจมีการเปรียบเทียบกับฉบับรัชกาลที่ 2 อยู่บ้าง ทำให้เห็นว่าจะไม่ปรากฏการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทยอย่างชัดเจน ดังเช่น Sunantha Soraj (1983) ศึกษาเรื่อง “บทวิเคราะห์-วิจารณ์นางในวรรณคดีไทย” Runruthai Satchaphan (1991) ศึกษาเรื่อง “ตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น” ฯลฯ และในส่วนการศึกษาและวิเคราะห์นางสีดาเกี่ยวกับเรื่องเพศเท่าที่พบเบื้องต้น ได้แก่ Wanna Noomuen (2012) “นัยการล่วงละเมิดทางเพศในวรรณคดีไทยโบราณ : กรณีสีดาถูกคุกคามทางเพศและวันทองถูกข่มขืน” และ Chanan Yodhong (2010) ศึกษาเรื่อง “รามเกียรติ์: sex ผู้หญิง รัฐ และอุษาคเนย์” อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับตัวละครนางสีดายังคงมุ่งศึกษาในรามเกียรติ์ฉบับราชสำนักเป็นส่วนใหญ่ โดยมิได้มีการศึกษานางสีดาในลักษณะของการเปรียบเทียบในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย สาเหตุดังกล่าวจึงนำมาสู่การตั้งประเด็นการศึกษาในลักษณะของการเปรียบเทียบตัวละครนางสีดาที่ปรากฏอยู่ในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทยที่มีการปริวรรตและตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว โดยจะเลือกประเด็นคำถามวิจัยเกี่ยวกับภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดาเป็นกรณีศึกษา

นางสีดา (Sita) ถือว่าเป็นตัวละครหญิงในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ซึ่งมีชื่อเสียงมากที่สุดในบรรดาตัวละครหญิงในวรรณกรรมไทยและเป็นตัวละครหญิงที่ได้รับการอ้างถึงว่าเป็นแบบอย่างของผู้หญิงที่มีความรักซื่อสัตย์ต่อสามี เป็นตัวละครอุดมคติที่เป็นแบบ (typical type) ของความดีงาม คือ มีครบทั้ง “ความดี” และ “ความงาม” ทั้งที่ในการดำเนินเรื่อง สีดามีบทบาทน้อยมาก (Runruthai Satchaphan, 2013, p. 115) ถึงแม้ว่านางสีดาจะมีบทบาทน้อยในเรื่องแต่เมื่อพิจารณาให้ถี่ถ้วนแล้วจะพบว่านางสีดาเป็นตัวละครที่เป็นต้นเหตุแห่งสงครามซึ่งก่อให้เกิดการแย่งชิงระหว่างทศกัณฐ์กับพระราม เมื่อทศกัณฐ์ทำกลอุบายลักพาตัวนางสีดา จึงทำให้พระรามเดินทางมาช่วยเหลือนางสีดากลับไป ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์จนนำไปสู่การทำสงครามของทั้งสองฝ่าย ความขัดแย้งดังกล่าวนำไปสู่การดำเนินเรื่องของรามเกียรติ์ก่อให้เกิดความสนุกสนานแก่ผู้อ่าน เกิดความรู้สึกรักติดตามเรื่องในขณะเดียวกัน “นางสีดา” ยังเป็นตัวละครหญิงที่ยังคงปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทยซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทที่มีความสำคัญของสีดาได้เป็นอย่างดี

วรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ที่มีการปริวรรตและพิมพ์เผยแพร่ทั้งฉบับภาคกลางและฉบับท้องถิ่น จะมีทั้งหมด 16 ฉบับ อันได้แก่ ฉบับภาคกลาง 9 ฉบับ ฉบับภาคเหนือ 4 ฉบับ และฉบับภาคอีสาน 3 ฉบับ จะปรากฏตัวละครนางสีดาทุกฉบับ นับเป็นสิ่งที่ช่วย

บ่งชี้ถึงความสำคัญของตัวละครตัวนี้ได้เป็นอย่างดี ในด้านบทบาทของนางสีดาในรามเกียรติ์แต่ละฉบับของไทย จะพบว่า บทบาทของนางสีดาจะปรากฏเด่นชัดในรามเกียรติ์ฉบับภาคกลาง รามเกียรติ์ฉบับภาคเหนือ และรามเกียรติ์ฉบับภาคอีสานเท่านั้น เพราะในรามเกียรติ์ฉบับภาคใต้ ได้แก่ รามเกียรติ์ฉบับบ้านควนเกย อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช และรามเกียรติ์ฉบับวัดท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง จะไม่ปรากฏบทบาทนางสีดาอย่างชัดเจน จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ไม่ได้ศึกษานางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับภาคใต้ทั้งสองฉบับ

หากพิจารณาถึงการดำรงบทบาทของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย จะพบว่า บทบาทของนางสีดาในรามเกียรติ์แต่ละฉบับจะมีมากน้อยแตกต่างกันออกไป สาเหตุดังกล่าวสืบเนื่องมาจากการเรียบเรียงและการตัดตอนเนื้อเรื่องแต่ละฉบับไม่เท่ากัน กล่าวคือ รามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ถือเป็นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุด ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่ต้นเรื่องถึงจบเรื่อง ทำให้บทบาทของนางสีดามีมากที่สุด หรือในรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นภาคกลางจะตัดตอนไม่เหมือนกัน ดังเช่น บทละครรามเกียรติ์ฉบับสมัยอยุธยา ตัดตอนเนื้อเรื่องตั้งแต่พระรามประชุมพลจนถึงองค์สื่อสาร บทบาทของนางสีดาจะปรากฏเพียงตอนหนุมานถวายแหวนแด่นางสีดาเท่านั้น ฯลฯ ส่วนในรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นภาคเหนือและภาคอีสานนั้น เนื้อเรื่องจะรวบรัด ตัวละครรองหรือตัวละครที่ไม่สำคัญของเรื่องรามเกียรติ์จะถูกตัดทิ้งไป แต่ทว่าตัวละคร “นางสีดา” ยังคงปรากฏเด่นชัดในรามเกียรติ์ทั้งฉบับท้องถิ่นภาคเหนือและภาคอีสาน สิ่งที่น่าสนใจในรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นทั้งภาคเหนือและภาคอีสานนั้นจะมีจุดร่วมกัน นั่นคือการกล่าวถึงภูมิหลังและชาติกำเนิดอันเห็นได้จากตอนกำเนิดของตัวละครนางสีดา ซึ่งจะปรากฏในตอนต้นเรื่องของรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นทุกฉบับ

จากข้างต้นจะทำให้เห็นว่า ในตอนต้นเรื่องจะปรากฏการกล่าวถึงตอนกำเนิดของนางสีดา กล่าวคือ รามเกียรติ์ฉบับภาคกลางเฉพาะรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 จะปรากฏตอนกำเนิดนางสีดาเพียงฉบับเดียว ส่วนรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นภาคเหนือและภาคอีสานทั้งหมด 7 ฉบับ จะปรากฏตอนกำเนิดนางสีดาทุกฉบับ ดังนั้น รามเกียรติ์ทั้งหมด 8 ฉบับ จะมีตอนกำเนิดของนางสีดาในตอนต้นเรื่อง เพราะเป็นฉบับที่มีตอนต้นเรื่องถึงจบเรื่อง ส่วนรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางอื่นๆ ทั้งหมด 8 ฉบับจะเป็นฉบับตัดตอนที่ใช้เพื่อการแสดงหรือเน้นฉากสงครามเป็นส่วนใหญ่ เช่น รามเกียรติ์วัดขนอน รามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 6 รามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 2 ฯลฯ จึงทำให้ไม่ปรากฏตอนกำเนิดนางสีดา

ดังนั้น ตอนกำเนิดนางสีดาจึงถือว่าเป็นตอนที่ทำให้เห็นถึงการสร้างสรรค์และปรับเปลี่ยนของผู้แต่งทั้งในด้านภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดา เพราะผู้แต่งรามเกียรติ์แต่ละฉบับจะมีการสร้างสรรค์และปรับเปลี่ยนภูมิหลังและชาติกำเนิด

ของนางสีดาทั้งที่มีลักษณะเหมือนกันและลักษณะแตกต่างกันออกไป จึงควรค่าแก่การศึกษาในประเด็นดังกล่าว ดังนั้น บทความเรื่องนี้จึงมุ่งศึกษาภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย อันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในตัวละครนางสีดามากยิ่งขึ้นกว่าเดิม

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย

ขอบเขตของการศึกษา

บทความเรื่อง “ภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย” จะศึกษาจากรามเกียรติ์ฉบับภาษาไทยที่มีการปริวรรตและตีพิมพ์แล้วทั้งหมด 16 ฉบับ ได้แก่ ฉบับภาคกลาง 9 ฉบับ ฉบับภาคเหนือ 4 ฉบับ และฉบับภาคอีสาน 3 ฉบับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. รามเกียรติ์ฉบับภาคกลาง ได้แก่ 1) คำพากย์รามเกียรติ์ฉบับสมัยอยุธยา 2) บทละครรามเกียรติ์ฉบับสมัยอยุธยา 3) บทละครรามเกียรติ์ฉบับพระเจ้ากรุงธนบุรี 4) บทละครรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 5) บทละครรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 2 6) บทละครรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 4 7) รามเกียรติ์บทร้องและบทพากย์ฉบับรัชกาลที่ 6 8) บทละครดึกดำบรรพ์เรื่องรามเกียรติ์ ฉบับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และ 9) คำพากย์-เจรจารามเกียรติ์ฉบับวัดขนอน

2. รามเกียรติ์ฉบับภาคเหนือ ได้แก่ 1) ปริ้มมเหียร 2) พรหมจักร 3) ลังกาสิบโห และ 4) หอธมาน

3. รามเกียรติ์ฉบับภาคอีสาน ได้แก่ 1) ควายท้าวระพี 2) พระรามขาดก และ 3) พระลัก-พระลาม

ทั้งนี้จะไม่ศึกษารามเกียรติ์ฉบับภาคใต้ อันได้แก่ 1) รามเกียรติ์ฉบับบ้านควนเกย อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 2) รามเกียรติ์ฉบับวัดท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เนื่องจากไม่ปรากฏบทบาทของนางสีดาอย่างชัดเจน กล่าวคือ ในรามเกียรติ์ฉบับบ้านควนเกย จะตัดตอนเรื่องตั้งแต่ฤๅษี (โคทม) เสี่ยงลูกจนถึงตำราไปนครลงกา จึงไม่ปรากฏบทบาทของนางสีดาอย่างเด่นชัด ส่วนรามเกียรติ์ฉบับวัดท่าแคมีเพียง 2 ตอนเท่านั้น ได้แก่ ตอนท้าวบาลีวราชว่าความและทศกัณฐ์ขุบหอกกบิลพัทกับเฝ้ารูปเทวดา ซึ่งตอนดังกล่าวจะไม่ปรากฏบทบาทของนางสีดาในการให้ปากคำต่อท้าวบาลีวราช จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้ศึกษาไม่ศึกษารามเกียรติ์ฉบับภาคใต้ทั้งสองฉบับดังกล่าว

ภูมิหลังเนื้อเรื่องรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ของไทย

หากพิจารณาเนื้อเรื่องรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ของไทยที่มีการปริวรรตและพิมพ์เผยแพร่ทั้งหมด 16 ฉบับในขอบเขตของการศึกษา จะพบว่า เนื้อเรื่องหลักส่วนใหญ่ยังคงเกี่ยวกับสงครามการแย่งชิงนางสีดาระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์ โดยพระรามจะมีพระลักษมณ์และกองทัพวานรเป็นผู้ช่วยเหลือในการทำสงคราม และทศกัณฐ์จะมีญาติวงศ์และกองทัพยักษ์เป็นผู้ช่วยเหลือในการทำสงคราม และในที่สุดฝ่ายพระรามก็สามารถสังหารฝ่ายทศกัณฐ์จนสิ้นวงศ์ พร้อมทั้งพระรามก็สามารถช่วยเหลือนางสีดากลับไปได้สำเร็จ

เมื่อนิทานพระรามหรือรามายณะได้แพร่กระจายในสังคมไทยภาคกลาง ทำให้เห็นว่า กวีผู้แต่งราชสำนักยังคงสืบทอดเนื้อเรื่องรามายณะส่วนใหญ่ตามคติความเชื่อในศาสนาฮินดู ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ทั้ง 3 พระองค์ ได้แก่ พระอิศวร (พระศิวะ) พระวิษณุ และพระพรหม และรวมไปถึงพระตรีศักดิ์ผู้เป็นพระชายาของเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ ได้แก่ พระอุมา พระลักษมี และพระสรัสวดี ตลอดจนเนื้อเรื่องส่วนใหญ่ยังคงดำเนินเรื่องตามเรื่องรามายณะ แต่อาจมีการต่อเติมและเพิ่มเติมให้เข้ากับบรรณรสนิยมของไทยโดยเพิ่มเติมคติชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีแบบไทยๆ ซึ่งจะไม่พบในฉบับอื่นๆ ดังเช่น การฆ่าหนุมานด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ใส่ครกตำ ให้ช้างแทงและฟันแทงด้วยอาวุธ, การป้อนน้ำเหน็บทหารด้วยการให้นางกำนัล ทริพย์ศฤงคาร และผ้าชุบสรอง ส่วนในรามายณะ มีเพียงการชมเชยเท่านั้น, หนุมานดับไฟที่หางด้วยน้ำบ่อน้อยหรือน้ำลาย แต่รามายณะฉบับด้วยน้ำในมหาสมุทร, ทศกัณฐ์ถอดดวงใจ และกลองดวงใจของทศกัณฐ์ ฯลฯ (Ramakien by King Rama I, 2006, p. 4)

ประการสำคัญ เมื่อนิทานพระรามหรือรามเกียรติ์ได้แพร่กระจายไปอยู่ในภูมิภาคต่างๆ ของไทยโดยเฉพาะภาคเหนือและภาคอีสาน จะทำให้เห็นว่ากวีผู้แต่งได้ปรับรับเนื้อเรื่องรามเกียรติ์ให้เข้ากับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง โดยจะมีลักษณะของการปรับเปลี่ยนให้เนื้อเรื่องรามเกียรติ์ให้สอดคล้องกับการเป็นวรรณกรรมนิทานชาดก จึงทำให้นางสีดาดำรงฐานะนางเอกของวรรณกรรมท้องถิ่นซึ่งจะอยู่ในบริบทของวรรณกรรมนิทานชาดก อันมีความแตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางอย่างชัดเจน กล่าวคือ รามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นมีได้ดำเนินเรื่องหรือคงความเป็นนางสีดาที่คล้ายคลึงกับรามายณะของอินเดีย แต่จะปรับให้เข้ากับบริบทท้องถิ่นและความเชื่อในพระพุทธศาสนา ดังนั้นนางสีดาในวรรณกรรมท้องถิ่นจะถูกปรับรับให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการสร้างสรรค์วรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนเรื่องรามเกียรติ์เป็นนิทานชาดกเพื่อใช้เทศน์สั่งสอนพุทธศาสนิกชน

การศึกษาเรื่อง “รามเกียรติ์ : ศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน” ของ Siraporn Thitathan (1979, pp. 139-142) ได้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อนิทานพระรามเข้าไปอยู่ในท้องถิ่นอีสานและล้านนาก็มีการปรับเปลี่ยนให้เป็นนิทานชาดก มีการขึ้นต้นด้วย ปัจจุบันวัตถุ อันเป็นการทำความเข้าใจไปถึงพุทธกาล อีกทั้งยังปรากฏการปรับเปลี่ยนชื่อตัวละครและสถานที่ให้เป็นท้องถิ่น ดังเช่น รามเกียรติ์สำนวนอีสาน มีการใช้ชื่อแม่ทัพในสงครามตามระบอบการปกครองอีสาน มีขุนเมืองจันทร์ที่เสกดันกล้วยเป็นสีดาลอยน้ำไปติดที่ค่ายพระราม ขุนเมืองซ้าย เนรมิตฝนไฟไปตกที่ค่ายพระรามและเสกหินเป็นป้อมล้อมเมือง ขุนเมืองขวา เนรมิตไม้ธนูเป็นลูกดาลล้อมค่าย ขุนเมืองกลาง เสกเถาเป็นงู ฯลฯ อีกทั้งในเรื่องพระรามชาดก ยังปรากฏการใช้ชื่อพื้นบ้านแทนชื่อเดิมของตัวละครในรามายณะ ดังเช่น ไอรสธิดาของพระรามพระลักษมณ์ที่เกิดจากชายาต่าง ๆ ล้วนเป็นชื่อพื้นบ้าน เช่น พันลูกท่าย ท้าวหัวหัวเสื่อ ฯลฯ ซึ่งจะทำให้เห็นว่า รามเกียรติ์เป็นวรรณกรรมที่ถูกปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของผู้แต่ง

จากข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า นางสีดาเป็นตัวละครหญิงที่ถูกวิพากษ์ผู้แต่งปรับให้เข้ากับความเป็นท้องถิ่น จะเห็นได้จากการให้นางสีดาใช้ภาษาถิ่นเหนือหรือภาษาถิ่นอีสานในการสื่อสารในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ ดังเช่น *ตอนนางสีดาขอร้องพระรามจับกวางทองในเรื่องปรี๊ดมเหียร*

“.....แลนางสีดาได้หันกวางคำตัวนั้น ก็มีใจปฏิบัติหมักใคร่ได้มาหยิบมาลูบ เหตุว่าโบราณเวรแต่ภายหลังแล อนาคตอันจักมาภายหน้านั้น หากมาครอบงำหัวใจนาง ได้หันแต่ตาฉันนั้น ลวดกล่าว่า ข้าแต่มหाराชาเจ้า จึ่งไปจับเอากวางคำตัวนี้มาหื้อได้ มาปันข้าแต่ทေး คั้นว่าข้าบได้หยิบกวางคำตัวนี้ตั้งอัน ชีวิตแห่งข้าก็บ่หลังว่าจักมีเป็นไปชะแล”

(Parammahien, 1984, p. 10)

ตอนนางสีดาจันทะแจ่มสังหุลละมานให้ไปรายงานพระลามว่าให้พระรามเดินทางมาช่วยตน

“....ว่าเนอ ขอเชื้อพระพี่พุ้นมาค่วนเฮี้ยวพะลัน แต่ท่อน อย่าได้มีนนาน เห็นส่วนชิตายหิวให้ ว่าเนอ น่องอยู่พ็อกจักแตกเป็นผงเผ่านั้น ขอเชิญจอมแพงพระพี่มาอย่าช้า ว่าเนอ เจ้าจงเอาความข้อยเมื่อถวายพื้นบาท พระองค์พุ้น....”

(Phra Lak-Phra Lam, 1975, p. 55)

ประการสำคัญ งามเกียรติฉบับท้องถิ่นทั้งภาคเหนือและภาคอีสานได้รับอิทธิพลความคิดและความเชื่อมาจากคติพระพุทธรูปศาสนา หากพิจารณาเรื่องงามเกียรติจะพบว่า ต้นเค้าเดิมมาจากสังคมอินเดียที่อยู่ภายใต้ความเชื่อในศาสนาฮินดู เมื่อสังคมไทยในภาคเหนือและภาคอีสานรับเรื่องงามเกียรติก็ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนความเชื่อของตนอย่างลงตัว หากพิจารณาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมไทยในภาคเหนือและภาคอีสานนั้น จะพบว่า เหตุการณ์หรือพฤติกรรมของตัวละครเรื่องใดที่ขัดแย้งกับความเชื่อในวิถีชีวิตของตนก็จะถูกตัดทิ้งไป เห็นได้ชัดเจนจากการปรับเปลี่ยนบทบาทและพฤติกรรมของตัวละครบางตัว เช่น พระอิศวร (พระศิวะ) เป็นเทพที่อยู่ในความเชื่อของศาสนาฮินดู บทบาทของพระอิศวรในงามเกียรติฉบับภาคกลางจะถูกทดแทนด้วยพระอินทร์เป็นผู้กระทำบทบาทนั้นๆ เอง หรือตัวละครบางตัวในเรื่อง ดังตอนแปลงเป็น “กวางทอง” ทำให้กวีผู้แต่งปรับเปลี่ยนบทบาทผู้ทำหน้าที่แปลงเป็นกวางทองเป็น “พระอินทร์หรือทศกัณฐ์” ฯลฯ

จากข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า อิทธิพลทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีพระพุทธรูปศาสนา เป็นเครื่องกำกับโลกทัศน์ของกวีผู้แต่งงามเกียรติฉบับท้องถิ่นทั้งภาคเหนือและภาคอีสาน ทำให้ลักษณะพิเศษบางประการอันบ่งบอกถึงความเป็นนางสีดาหายไป เช่นกัน เช่น “การลุ่มไฟของนางสีดา” เพราะวิถีปฏิบัติดังกล่าวถือเป็นจารีตของสังคมอินเดีย จึงทำให้ไม่ปรากฏในงามเกียรติฉบับภาคเหนือหรือภาคอีสาน นอกจากนี้ หากพิจารณานางสีดาในงามเกียรติฉบับท้องถิ่นทั้งภาคเหนือและภาคอีสาน จะทำให้เห็นว่า กวีผู้แต่งพยายามสร้างสรรค์นางสีดาให้เข้ากับมิติความเป็นนิทานชาดกในพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุผลดังกล่าวจะสะท้อนให้เห็นอย่างเด่นชัดในด้านมิติความสัมพันธ์ของตัวละครนางสีดากับพระอิศวร เพราะเมื่อตัวละครพระอิศวรถูกตัดทิ้งไป ย่อมทำให้บทบาทและพฤติกรรมของนางสีดาที่มีความสัมพันธ์พระอิศวรหายไปด้วยเช่นกัน ดังในงามเกียรติฉบับภาคกลาง จะปรากฏตอนที่พระอิศวรสั่งให้พระลักษมีมาเกิดเป็นนางสีดา แต่เมื่อนางสีดามาปรากฏอยู่ในงามเกียรติฉบับท้องถิ่นอันเป็นวรรณกรรมนิทานชาดก ย่อมทำให้กวีผู้แต่งตัดทิ้งบทบาทของพระอิศวรในส่วนนั้นไป ทำให้ภูมิหลังของนางสีดาไม่ได้มีที่มาจากพระลักษมี กวีผู้แต่งปรับเปลี่ยนเป็นนางสุชาดาหรือนางสุธรรมาตามคติความเชื่อในพระพุทธศาสนานั้นเอง

ภูมิหลังของนางสีดาในงามเกียรติฉบับต่าง ๆ ของไทย

การรับรู้เรื่องภูมิหลังของนางสีดาในงามเกียรติฉบับต่างๆ ของไทยส่วนใหญ่จะเห็นว่า นางสีดาเป็นอวตารภาคหนึ่งของ **พระลักษมี** พระชายาคู่บุญบารมีของพระวิษณุ ตามคติความเชื่อในศาสนาฮินดู แต่หากพิจารณาถึงงามเกียรติท้องถิ่น

ทั้งฉบับภาคอีสานและฉบับภาคเหนือจะพบว่า ภูมิหลังของนางสีดาจะมีที่มาที่แตกต่างกัน และหลากหลายซึ่งนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นทั้ง 7 ฉบับ ไม่ได้มีที่มาจากพระลักษมี กล่าวคือ กวีผู้แต่งปรับเปลี่ยนภูมิหลังของนางสีดาว่ามีที่มาจากพระลักษมี เช่นเดียวกับรามเกียรติ์ฉบับภาคกลาง แต่หากเป็น *นางสุชาดา* และ *นางสุธรรมา* ชายาของพระอินทร์ตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนาซึ่งอยู่ภายใต้บริบทความเชื่อ และวัฒนธรรมของดินแดนภาคเหนือและภาคอีสาน โดยมีเพียงรามเกียรติ์เรื่องพรหมจักร เพียงฉบับเดียวที่ภูมิหลังของนางสีดาจะมาจากนางสุธรรมา และยังยกเว้นรามเกียรติ์อีก 1 เรื่อง คือ เรื่องลังกาสิบโหที่นางสีดาจะมีภูมิหลังมาจาก *เทพธิดาสิดา* ซึ่งกวีผู้แต่งได้สร้างสรรค์ที่มาของนางสีดาให้มีความแตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับอื่นๆ ของไทย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. นางสีดาคือพระลักษมี

พระลักษมี ถือเป็นเทพนารีที่ยิ่งใหญ่ตามคติความเชื่อในศาสนาฮินดู ผู้เป็นชายาคู่บุญบารมีของพระวิษณุพระองค์เดียว (หรือรู้จักกันอีกนามหนึ่งว่า “พระนารายณ์”) เพราะเมื่อคราวใดที่โลกมนุษย์ไม่สงบสุข พระวิษณุจะอวตารมาช่วยขจัดปัดเป่าเภทภัยทุกครั้ง กล่าวได้ว่า พระลักษมีจะอวตารมาเป็นชายาคู่บุญพระวิษณุทุกครั้ง ดังเช่นในปางปรศุรามาวตาร พระลักษมีได้อวตารเป็นพระแม่ธรณี ส่วนในปางวามนาวตาร พระลักษมีอวตารเป็นพระนางกมลลา ฯลฯ

Nuea-on Khruawthongkheaw (2010, p. 85) ได้กล่าวถึงนางสีดาในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ จะพบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพระลักษมีคงค่อยๆ เสื่อมคลายลงไป เห็นได้จากในสมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อมีการรวบรวมรูปภาพและเทวदानพเคราะห์ขึ้นเพื่อใช้เป็นต้นแบบในการเขียนภาพที่ระเบียงควัดพระศรีรัตนศาสดาราม ภาพพระลักษมีที่ปรากฏในตำราฉบับนี้ มีคำบรรยายว่าเป็นภาพของพระลักษมี และ “พระลักษมีคือองค์สีดา” การระบุความหมายของพระลักษมีว่าเป็น “องค์สีดา” หรือ “สีดา” ซึ่งอวตารลงมาเป็นมเหสีคู่กับพระรามในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ได้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้คนในสมัยนั้นคงรู้จักพระองค์ผ่านสีดามากกว่าที่จะรู้จักพระองค์ในฐานะชายาของพระวิษณุ

ในเรื่องรามายณะ พระลักษมีได้อวตารเป็นนาง “สีตา” (Sita) ชายาคู่บุญบารมีของพระรามเพื่อจะลงมาปราบพราหมณ์ เมื่อไทยรับเรื่องรามายณะเข้ามาในสังคมก็รู้จักในชื่อว่า “รามเกียรติ์” ซึ่งในเรื่องนี้จะรู้จักพระลักษมีอวตารในนามว่า “นางสีดา” เมื่อพิจารณาจากรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทยจะพบว่าความเชื่อเรื่องนางสีดาเป็นปางหนึ่งของ *พระลักษมี* ซึ่งเป็นความเชื่อตามคติฮินดู จะปรากฏอยู่ในรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางเท่านั้น ประการสำคัญรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ถือเป็นเพียงฉบับเดียวที่ได้กล่าวถึงภูมิหลังของนางสีดาไว้ครบถ้วนสมบูรณ์ อาจเป็นเพราะรามเกียรติ์ฉบับดังกล่าวถือเป็น

ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระนครประกอบกับความสมบูรณ์ของเรื่องราวเกียรติมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับรามเกียรติ์ภาคกลางฉบับอื่นๆ ส่วนในรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางทั้งฉบับราชสำนักและฉบับชาวบ้านจะคัดเลือกบางตอนเพื่อใช้ในการแสดงเท่านั้น เช่น ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4 พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เฉพาะตอนพระรามเดินดง หรือบทละครดึกดำบรรพ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ มีทั้งหมด 2 ตอน ได้แก่ ตอนศุรบพนาทิสีดาและตอนนางสีดา ส่วนฉบับวัดขนอนก็เลือกแต่งบางตอนที่ใช้แสดง ไม่ว่าจะเป็นตอนหนุมานถวายแหวนชุดนาคบาท ชุดพรหมาสตร์ ศีกทศกัณฐ์ครั้งที่ 5 เป็นต้น จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ไม่ปรากฏตอนกำเนิดของนางสีดา

เมื่อพิจารณาภูมิหลังของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 จะพบว่า เมื่อพระอินทร์ได้รับคำสั่งของพระอิศวรเพื่อให้มาทูลเชิญพระวิษณุลงไปปราบทศกัณฐ์และเข้าเฝ้าพระอิศวร จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พระวิษณุได้อัญเชิญพระลักษมีอวตารลงไปด้วยกันเพื่อทั้งเป็นพระชายาคู่บุญบารมีและช่วยกันปราบยักษ์ รวมไปถึงอาวุธและบัลลังก์นาค ดังความที่ว่า

๑ เมื่อนั้น	องค์พระนารายณ์รังสรรค์
ฟังท้าวหม่อมวานเทวัญ	ทรงธรรม์ถวิลจินดา
ตัวกูจะต้องอวตาร	ไปปราบหมู่มารยักษ์
พวกมันล้วนมีฤทธิ์	ศิลปศรศาสตราภิเศกพราย
ผู้เดียวจะเคี้ยวเขนมา	เห็นจะไม่สำเร็จโดยง่าย
จะแสนลำบากยากกาย	คิดแล้วบ้ายพักตร์มาบัญชา
ดูกรนงลักษณ์ลักษมี	ชนนี้โลกยอดเสนหา
พี่อวตารไปผลาญอสูรา	แสนเวทนาถึงแก่ครั้ง
บัดนี้อสูรมันมีฤทธิ์	พี่คิดเห็นยากกว่าปางหลัง
ขอเชิญเจ้าผู้ร่วมชีวัง	ทั้งพญาบัลลังก์นาคี
ลงไปช่วยกันปราบยุค	ให้โลกเป็นสุขเกษมศรี
ว่าแล้วจับสังข์โมลี	จักรแก้วมณีคทาฐ
พาพระลักษมีลีลาศ	จากอาสน์วาริกระษีร์สมุทร
สององค์ขึ้นทรงพญาครุฑ	ภูซงค์เทวัญก็ตามมา ฯ

(Ramakien by King Rama I, 2006, p. 246)

กล่าวได้ว่า สาเหตุของการอวตารของพระลักษมีจะมีสาเหตุที่เกิดจากพระวิษณุเชิญพระลักษมีอวตารเป็นองค์ชายาคู่บุญเพื่อไปสังหารทศกัณฐ์ ตลอดจนทั้งบัลลังก์นาคและอาวุธของพระนารายณ์ โดยพระลักษมีไปจุติเป็นบุตรของทศกัณฐ์และนางมณโฑตามคำบัญชาของพระอิศวร (พระศิวะ) อีกทั้งพระอิศวรยังตั้งใจให้นางสีดาเป็น

เพลิงผลาญทศกัณฐ์โดยจะมีสุรทนต์ถาดข้าวทิพย์เหนือกองไฟและจะมีนางกานาสูร โฉบข้าวทิพย์ไปให้นางมณฑิเลศวัยเพื่อกำเนิดนางสีดา ดังความที่ว่า

องค์พระลักษมีบังอร
ชื่อว่าสีดานงลักษณ์
จงไปศรีสวัสดิ์พัฒนา

ไปเกิดในนครลงกา
เป็นบุตรทศพัศตริยักษา
อย่ามีโรคภัยทรมาน ๕

(Ramakien by King Rama I, 2006, p. 248)

แล้วจะมีรูปอสุร
ผุดขึ้นในกองกาลา
ฉวยได้แต่กิ่งกระบี่
จะเกิดสิดาทรามวัย

ทนต์ถาดข้าวทิพย์เหนือเกศา
กานาจะโฉบเอาข้าวไป
กานันจะบินไปทิศใต้
เป็นไส้เพลิงผลาญอสูร

(Ramakien by King Rama I, 2006, p. 249)

หลังจากที่นางมณฑิเลศวัยได้เสวยข้าวทิพย์ พระลักษมีก็ได้ดวงตารจุติลงมาในครรภ์ของนางมณฑิเลศวัยในวันเดียวกับพระวิษณุ พวกเทวดาและนางฟ้าต่างจับระบำอวยพรถวายกันถ้วนหน้า เมื่อถึงกำหนดวันคลอดนางสีดา ผู้แต่งได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่ารูปลักษณ์ของนางสีดามีความงดงามและผุดไปจากวงศ์ยักษ์และได้ร้องว่าผลาญราพณ์สามครั้ง ดังความที่ว่า

๑ เป็นบุตรศรีศุภลักษณ์เลิศ
ผิวพรรณนวลละอองผ่องพักตร์
นางนั้นร้องขึ้นว่าผลาญราพณ์
แต่องค์บีตุเรศมารดา

งามประเสริฐตั้งนางในไตรจักร
ผิตสูริยวงศ์ยักษ์ในลงกา
สาบคาบปรากฏถ้วนหน้า
ไม่ได้ยินวาทนางลักษณ์ ๕

(Ramakien by King Rama I, 2006, p. 275)

เมื่อนางสีดาได้ถือกำเนิดขึ้นนั้น ดวงชะตาของนางสีดาเกิดในเกณฑ์มหาอุตรัม ราศีเมษซึ่งมีความงามทั้งผิวพรรณและรูปร่างหน้าตา ทั้งนี้พิเภกได้ทำนายดวงชะตานางสีดาว่าจะเป็นกาลกนิณีแก่บ้านเมืองของทศกัณฐ์ซึ่งจะทำให้เมืองลงกา วอดวายโดยแนะนำให้ทิ้งลงในแม่น้ำ ทำให้นางมณฑิเลศวัยคิดว่าพิเภกใส่ร้าย แต่เมื่อเหล่าโอรสน้องต่างทำนายว่า นางสีดาจะเป็นกาลกนิณีทำให้ทั้งทศกัณฐ์และนางมณฑิเลศวัยตัดสินใจใส่บุตรลงในผอบลอยน้ำไป ดังความที่ว่า

ได้อุจจาวิลาสราชโชค
 ลัคนามาเมษสวัสดิ
 งามพร้อมผิวพรรณรูปทรง
 จึงสอยใส่ชะตาพญายักษ์
 แล้วสอด้วยชะตาลงกา
 จึงทูลว่าพระราชบุตร
 อันจะเลี้ยงไว้เห็นไม่ได้
 ลงกาจะเป็นภัสรมูลีการ
 แม้นอ้ายในราชธิดา
 ทั้งเสียให้พันราคน

โยคเกณฑ์อุตม์เอกราที
 ฤกษ์พานาที่ประเสริฐนัก
 สมควรคู่องค์บรมจักร
 ลัคน์จันทร์เป็นกาลกนิ
 เสาร์ทับลัคนาในราศี
 จะก่อการกู่ในเมืองมาร
 ดั่งหนึ่งกองไฟเผาผลาญ
 โลหิตเปรียบปานาวาริน
 สุริยวงศ์พรหมจะสูญสิ้น
 ในกระแสสินธุสาคร ฯ

(Ramakien by King Rama I, 2006, p. 276)

รับสั่งแล้วพิจารณา
 เอาปุมปฏิทินออกเทียบ
 ก็แจ้งว่าเป็นกาลกนิ

ดูในชั้นชานางเทวี
 เปรียบเทียบใส่สอถ้วนถี่
 แก่บุรีแลองค์พระบิดร

(Ramakien by King Rama I, 2006, p. 275)

หลังจากที่นางสีดาถูกนำใส่ผอบลอยแพไปนั้น นางมณีเมขลาและเหล่านางฟ้าต่างช่วยดูแลรักษาพระราชธิดาและในที่สุดผอบก็ลอยไปที่ท่าหน้าของพระฤๅษชนกที่มานำเพ็ญเพียรในป่า พระฤๅษชนกจึงเปิดผอบเห็นธิดาองค์น้อยจึงได้นำไปฝังไว้ใต้ดิน โดยมีบัวทองออกมารองรับ บารมีของพระลักษมีทำให้เหล่าเทวดาน้อยใหญ่ต่างมาดูแลรักษา ดังความที่ว่า

๑ เมื่อนั้น
 ซึ่งสิงสู่อยู่รุกรพระไท
 ได้ฟังพระมหากาจารย์
 มีความเมตตาปราณี

ฝ่ายฝูงเทวาน้อยใหญ่
 เทพไทเจ้าป่าพนาลี
 อริษฐานฝังองค์พระลักษมี
 บอกกันเอ็งมีเป็นโกลา

(Ramakien by King Rama I, 2006, p. 282)

การที่พระนามของพระลักษมีมีนามว่า “สีดา” นั้น มีความหมายว่า “รอยไถ” ซึ่งได้หลังจากที่พระชนกทรงไถหานางสีดาที่ถูกฝังอยู่ใต้ดิน (พระอิศวรได้เรียกพระลักษมีว่า “สีดา” ในตอนที่ให้พระลักษมีมาเกิดเป็นบุตรของทศกัณฐ์ที่เมืองลงกาเพื่อเป็นไส้เพลิงผลาญ) ในคราวแรกนั้นนายโสมผู้เป็นบริวารของพระชนกขุดหานางสีดาไม่พบ แต่เมื่อพระชนกตั้งจิตอธิษฐานถึงพญาโคอุสุภราชซึ่งเป็นโคทรงหนึ่งของพระอิศวรและไถหาสีดา ในที่สุดพระชนกก็พบนางสีดา และได้พากลับเมืองมิลิลาเพื่อตั้งเป็นพระราชธิดาและได้ตั้งนามว่า “สีดา” ดังความที่ว่า

ตัวพ่อไว้ราชสุริยวงศ์	จะดำรงพิภพอศวรรย์
จึงมาสร้างพรตตะบะกรรม	อยู่ที่ในอารัญศิรี
เป็นกุศลผลบุญยิ่งนัก	จึงได้ลูกรักเฉลิมศรี
สมความปรารถนาในครานี้	ที่จะสืบสุริยวงศ์กษัตรา
พ่อจะประสาทนามให้	ดวงใจแสนสุดเสนาหา
จงชื่อว่านางสีดา	อันตรายโรคาอย่าแผ้วพาน ฯ

(Ramakien by King Rama I, 2006, p. 317)

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า ภูมิหลังของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ยังคงสืบทอดความคิดเรื่องจากรamayanaของอินเดียที่กล่าวว่า นางสีดามีชาติกำเนิดมาจากพระลักษมีที่เป็นพระชายาคู่บุญของพระวิษณุ และเป็นเพียงฉบับเดียวที่ยังคงให้ความสำคัญเกี่ยวกับการกำเนิดของตัวละครเอกหญิงในลักษณะของนางเอกผู้มีบุญการกล่าวถึงการกำเนิดของนางสีดาตั้งแต่อดีตจากสวรรค์ลงมาในโลกมนุษย์ย่อมแสดงถึงการให้ความสำคัญของนางสีดาซึ่งปรากฏเฉพาะรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 อาจเป็นเพราะรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 เป็นฉบับสมบูรณ์ที่มีเนื้อเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ มิใช่เป็นฉบับตัดตอนเพื่อใช้ในการแสดงเช่นเดียวกับรามเกียรติ์ภาคกลางฉบับอื่นๆ นั่นเอง

หากพิจารณาภูมิหลังของนางสีดาในรามเกียรติ์ภาคกลางฉบับอื่นๆ นอกเหนือจากรามเกียรติ์สมัยอยุธยาและรามเกียรติ์สมัยกรุงธนบุรีทั้งหมด 3 ฉบับ กล่าวคือ คำพากย์รามเกียรติ์สมัยอยุธยา บทละครรามเกียรติ์สมัยอยุธยา และรามเกียรติ์ฉบับพระเจ้ากรุงธนบุรี จะพบว่า รามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ถือว่าเป็นฉบับต้นเค้าของรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางอื่นๆ ในยุคหลัง ไม่ว่าจะเป็นฉบับรัชกาลที่ 2 ฉบับรัชกาลที่ 4 ฉบับรัชกาลที่ 6 ฉบับวัดขนอนและฉบับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ซึ่งรามเกียรติ์ในยุคหลังรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 เป็นฉบับตัดตอนเพื่อใช้ในการแสดงเป็นหลัก ทำให้ไม่มีความสมบูรณ์ตั้งแต่ต้นเรื่องถึงจบเรื่อง ผู้แต่งจะเลือกสรรตอนใดตอนหนึ่งในเรื่องรามเกียรติ์ตามรสนิยมของตนเองมาสร้างสรรค์ปรับเปลี่ยน หรือผลิตซ้ำตามรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ตอนกำเนิดนางสีดาไม่ปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางต่างๆ ของไทย

อีกทั้งหากพิจารณารามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 2 จะพบว่า เป็นรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางที่มีความสมบูรณ์รองลงจากรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 แต่ทั้งนี้พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ในลักษณะตัดตอนเช่นเดียวกับรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางอื่นๆ โดยจะทรงตัดตอนต้นเรื่องทิ้งไป ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ตอนกำเนิดของนางสีดาหายไป จึงทำให้ไม่ปรากฏเห็นถึงภูมิหลังของนางสีดาอย่างชัดเจนเช่นเดียวกับรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ถึงแม้ว่ารามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 2 จะมีเนื้อเรื่องและการดำเนินเรื่องใกล้เคียงกับรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ก็ตาม

กล่าวได้ว่า รามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ถือเป็นรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางเพียงฉบับเดียวที่ปรากฏภูมิหลังของนางสีดามีที่มาจากพระลักษมี ผู้เป็นพระราชาคู่บุญบารมีของพระวิษณุ เพราะเป็นฉบับที่มีตอนกำเนิดนางสีดาในตอนต้นเรื่อง ส่วนรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางอื่นๆ นั้นไม่ปรากฏเกี่ยวกับภูมิหลังของนางสีดามีที่มาจากพระลักษมี อาจเป็นเพราะเป็นฉบับตัดตอนที่เลือกใช้ในการแสดงโดยจะเน้นตอนที่เป็นสงครามเป็นหลัก หรือรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 2 ที่มีความสมบูรณ์ทางด้านเนื้อเรื่องใกล้เคียงกับรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ก็ตาม แต่ด้วยการที่ไม่มีตอนกำเนิดนางสีดา จึงทำให้ไม่ปรากฏให้เห็นถึงภูมิหลังของนางสีดามีที่มาจากพระลักษมีนั่นเอง

แม้ว่าในรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางบางฉบับ จะปรากฏความเปรียบกับพระลักษมีก็ตาม กล่าวคือ รามเกียรติ์สมัยอยุธยาและสมัยธนบุรียังคงดำเนินเรื่องที่คล้ายคลึงกันซึ่งจะไม่มีแตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 มากนัก แต่ทั้งนี้ในคำพากย์รามเกียรติ์สมัยอยุธยาได้กล่าวได้อย่างชัดเจนว่า นางสีดาคือพระลักษมี ดังความที่ว่า

๑ พานรได้เสวนาการ   ชมพระสมภาร
สีดาน้องค์ลักษมี

(The Total of Ramakiens Sector 1, 2003, p. 222)

นางสีดาในคำพากย์รามเกียรติ์สมัยอยุธยายังคงปรากฏเหตุการณ์เรื่องกวางทอง เรื่องทศกัณฐ์ลักพาตัวนางสีดา ฯลฯ ตลอดจนชื่อคำเรียกตัวละครส่วนใหญ่ยังคงคล้ายคลึงกับฉบับรัชกาลที่ 1 อีกทั้งยังปรากฏความเปรียบความงามของนางสีดาที่ทศกัณฐ์ถามนางสำมนักขวานว่านางสีดางามกว่าเทวีทั้งสองหรือไม่ ได้แก่ พระลักษมี พระอุมา ดังความที่ว่า

๑ ตริแล้วจึงรื้อทวนถาม   ว่านางโฉมงาม
จะเปรียบอัปสรองค์ใด
๑ พระมเหศวรีฤาไฉน   ฤาเปรียบโฉมไท
สมเด็จพระอุมาเทวี
๑ กับโฉมสิริลักษณ์ลักษมี   ข้างใครจะดี
จงเล่าแต่สัตย์ตัดไป

(The Total of Ramakiens Sector 1, 2003, p. 94)

จากข้างต้นอาจจะเป็นการบ่งชี้ว่า นางสีดาคือพระลักษมีหรือได้สืบคติดความเชื่อเรื่องนางสีดาคือพระลักษมีมาจากคติความเชื่อในศาสนาฮินดู แต่ทั้งนี้ผู้ศึกษา

จะยังคงยึดถือความสำคัญต่อดัชนีในลักษณะที่ว่า รามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 เป็นฉบับเดียวที่ปรากฏตอนกำเนิดนางสีดา จึงเป็นฉบับที่ปรากฏให้เห็นถึงภูมิหลังนางสีดาอย่างชัดเจนเพียงฉบับเดียวเท่านั้น ดังนั้นการพิจารณาภูมิหลังของนางสีดาที่ปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย ผู้ศึกษาจะยึดดัชนีเป็นสิ่งสำคัญในการพิจารณาประเด็นดังกล่าว จึงทำให้เห็นว่า ภูมิหลังของนางสีดาที่มีที่มาจากพระลักษมี ผู้เป็นพระราชยาของพระวิษณุตามคติความเชื่อในศาสนาฮินดู จะปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 เพียงฉบับเดียวเท่านั้น แม้ว่ารามเกียรติ์ฉบับภาคกลางอื่นๆ อาจจะปรากฏการรับรู้ถึงนางสีดาชื่อพระลักษมีก็ตาม

2. นางสีดาคือนางสุชาดา

นางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับชาวบ้านภาคเหนือและภาคอีสานส่วนใหญ่จะกล่าวตรงกันว่า นางสีดาถือกำเนิดมาจากการลงมาจุติของ **นางสุชาดา** ผู้เป็นชายา 1 ใน 4 ของพระอินทร์ตามคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา หากพิจารณารามเกียรติ์ฉบับชาวบ้านภาคเหนือและภาคอีสานในสังคมไทยจะปรากฏทั้งหมด 5 ฉบับ กล่าวคือ รามเกียรติ์ฉบับภาคเหนือ ได้แก่ ปฐมมเหศวรและหอรมาน ส่วนรามเกียรติ์ฉบับภาคอีสาน ได้แก่ พระรามชาดก ควายท้าวพระพิและพระลัก-พระลาม

การจุติมาเกิดของนางสุชาดานั้นมีจุดประสงค์ที่เหมือนกันซึ่งกล่าวตรงกันทั้งหมด 5 ฉบับ นั่นคือ การแก้แค้นท้าวราพณาสูร (ทศกัณฐ์) ส่วนในพระลัก-พระลามจะเรียกว่า “พญาฮาบมะนาสวน” เนื่องจากทศกัณฐ์ได้แปลงกายเป็นพระอินทร์เข้าไปสมสู่นางสุชาดา เมื่อนางสุชาดาทราบความจริงก็เกิดความเจ็บแค้นใจที่เสียรู้ให้แก่ทศกัณฐ์ ทำให้นางสุชาดาขอพรจากพระอินทร์เพื่อจุติลงมาสังหารทศกัณฐ์ ดังในเรื่องพระลัก-พระลาม พญาฮาบมะนาสวนเข้าเกี้ยวสมสู่นางสุชาดา เมื่อนางสุชาดารู้ความจริงก็ขอไปเกิดในครรภ์เทวีของพญาฮาบมะนาสวนเพื่อแก้แค้น ดังความที่ว่า

“แต่นั้น พญาก็อุณละให้อ้อนตันทหาพาต่วน พอยัวยายตยัยโสมสิ่ง
พญาอินทร์ บาคานเธออยู่แฝงนางแก้ว แต่มัน ศรีเสียแก้วสุชาดานางนาค
นางก็เยี่ยวว่า แม่นแต่มเจ้าผิวแก้วแห่งตน พญาฮาบก็เล่าเซยชมเสนหากวักกัน
นางนาคแก้วเพื่อฟันดังพระอินทร์”

(Phra Lak-Phra Lam, 1975, pp. 2–3)

“ต่อมา นางสัวแล้วเหิรวีลิปาลง ถึงที่เมืองลงกาที่ปีคนภายใต้
แต่นั้น นางก็แยงไปห้องเทวีพญาฮาบ เลยลวงเข้าในท้องเกิดมา ยามเมื่อถึง
ระตูได้สิบสองเดือนครรภ์แก่มานั้น นางประสูติลูกน้อยนางแก้วออกมา

ศรีสะอาดเนียนามหนอกุมารี ทงโสมงามกั๊งคำเสียงไว้ อันจักเทียมฐูปเจ้าโสม
สะอาดกินรี ดังนั้น ญิงมีในเมืองคนบ่อาจทันเทียมได้...”

(Phra Lak-Phra Lam, 1975, p. 4)

ในพระรามชาดก การกำเนิดของนางสีดาก็มีมูลเหตุมาจากการแก้แค้นของ
นางสุชาดาเช่นเดียวกัน สืบเนื่องเพราะพญาราชพณาสวรแอบแปลงกายเข้าสมสู่กับ
นางสุชาดา ดังความที่ว่า

“ฝ่ายพระอินทร์เข้าห้องนางสุชาดาชนเชิงพิศวาส นางสุชาดาว่า
เป็นอย่างไรรู้จริงโปรดปรานมาก เพราะเมื่อวานก็มาครั้งหนึ่งแล้ว พระอินทร์
ประหลาดใจตอบว่า มิได้มาหาเลย ทรายจะเป็นพญาราชพณาสวรซึ่งหล่อให้
มีรูปเหมือนพระอินทร์ ลอยล่องเข้ามา นางสุชาดาเสียใจมาก โกรธแค้น
พญาราชพณาสวรนัก ขอพรพระอินทร์ไปเกิดในลังกาเพื่อแก้แค้นและให้
พระอินทร์คอยดูแลตนในโลกมนุษย์โลกนั้นด้วย พระอินทร์ประทานพร
ตามประสงค์...”

(Phra Ram Jataka, 1964, p. 38)

หากพิจารณาถึงรามเกียรติ์ฉบับภาคเหนือทั้งปรัมมเหียรและหอรมาน
ตลอดจนรามเกียรติ์ฉบับอีสาน ได้แก่ ควายท้าวระพี พญาราชพณาสวรแปลงกายเป็น
พระอินทร์เพื่อลอบเข้าหานางสุชาดา เมื่อนางสุชาดาทราบความจริงก็เคียดแค้นจึง
ขอพรต่อพระอินทร์เพื่อจะลงมาเกิดในเมืองมนุษย์โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจะสังหาร
พญาราชพณาสวร ดังความที่ว่า

“เมื่อนั้นพระยา กล่าว ว่า ภัณฑะดูรานาง ภูพีนี้บ่ได้มาสู่นางลักเพื่อตาย
พ้อยว่าภูพีมานอนกับด้วยนางนี้ชา นางสุชาดาได้ยินคำอินทราชกล่าว
ฉนั้นนั้น ก็มาร่ำเพิงดู จึงรู้ว่ารามาสาสรลุกแต่เมืองลังกาทวีป มาปลอมเพศเป็น
พระยาอินท มาสนุกกับด้วยตนนั้นแล นางสุชาดาได้รู้ ก็มีความเผ็ดละอาย
แก่เทวดาทั้งหลายมากนัก ก็สวดขอพรแต่สำนักแห่งพระยาอินทร์ว่า ข้าแต่
มหाराชเจ้า ดังรามาสาสรนี้มันเป็นคนสามัญบ่ตาย พ้อยมาดูแควนยังมหาราช
เจ้าแลตนแห่งผู้ขามากนักฉนั้น ข้าจักขอลงไปฆ่ารามาสาสรเสียบัดนี้แล
ขอมหาราชเจ้าพ่อย่าละข้าเสียพร้อมแต่เทอะ นางสุชาดาบังเกิดด้วย
ความโกรธมากนัก ลวดจตุติจายจากชั้นฟ้าดาวตึงษ์แล้วลงมาเกิดเป็นโอปปาติก
เหนือตักแห่งรามาสาสรวันนั้นแล”

(Parammahien, 1984, p. 2)

“ถึงกาลพอ 7 วันมาแล้ว ส่วนตนอินทาก็ไปหานางสุชาดา แล นางรำพึงดูจึงรู้ว่า “เป็นราพนาสุรลูกแต่เมืองลังกาทวีปลักปลอมเป็นพระยาอินทามาแล” นางสุชาดาได้รู้ก็เคียด แล้วลวดขอพรแต่สำนักพระยาอินทาวา “ราพนาสุรมันเป็นคนสามัญป๋ตาย พ้อยมาตุแควนยังมหาราชเจ้าและตัวข้าฉันนี้ ข้าขอลงไปชำระราพนาสุรผู้นั้นเทอะ” นางบังเกิดด้วยความโกรธก็ลวด จูติตายจากชั้นฟ้าลงมาเอาปฏิสันธิเหนือดักกราพนาสุรวันนั้นแล”

(Horraman, 1984, p. 47)

“...นางสุชาดาได้รู้แล้ว ก็เลยกล่าวขอพอนแด่สำนักพระยาอินทาวา พระนาสวณอันเป็นคนสามัญป๋ตาย พอยดูแควนยังมะหาราชเจ้าและตั้งตนตัวข้านี้ ข้าน้อยขอลงไปชำระพระนาสวณเสีย ขอมะหาราชเจ้าอย่าละข้าเสียเกิน นางบังเกิดด้วยโกทะลวดจูติตายจากชั้นฟ้าลงมาเกิดเอาโอปาปะปัตติสนธิเหนือดักแห่งราพนาสวณวันนั้น”

(Khwai Thua Ra Phee, 1985, pp. 362-363)

จะเห็นได้ว่า นางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นที่มีภูมิหลังมาจากนางสุชาดา จะมีทั้งหมด 5 ฉบับ กล่าวคือ รามเกียรติ์ฉบับภาคเหนือ ได้แก่ ปฐมมเหียรและหอรมาน ส่วนรามเกียรติ์ฉบับภาคอีสาน ได้แก่ พระรามชาตก ควายทัวระพี และพระลัก-พระลาม อีกทั้งรามเกียรติ์ฉบับภาคเหนือทั้งสองฉบับ ได้แก่ หอรมานและปฐมมเหียร และรามเกียรติ์ฉบับภาคอีสาน ได้แก่ ควายทัวระพี จะพบว่า นางสุชาดาลงมาจูติเหนือดักของราพนาสวรซึ่งมิได้ลงมาเกิดในครรภ์เทวีของราพนาสวร ถือว่าผู้แต่งสร้างสรรค์เหตุการณ์ความมหัศจรรย์ของตัวละครที่แตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับอื่นๆ แต่ภูมิหลังของนางสีดาในรามเกียรติ์ทั้งห้าฉบับ คือ ภูมิหลังของนางสีดาที่มีที่มาจากนางสุชาดา ผู้เป็นชายาของพระอินทร์ตามคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นการผลิตซ้ำที่ถ่ายทอดอนุภาคของตัวละครระหว่างกัน อาจเป็นเพราะมีสาเหตุหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนาร่วมกันจึงเป็นการเปิดโอกาสให้มีการรับและถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเนื้อเรื่องรามเกียรติ์โดยเฉพาะเรื่องภูมิหลังของตัวละครนางสีดา

3. นางสีดาือนางสุธรรมา (สุธัมมา)

ภูมิหลังของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับชาวบ้านของภาคเหนือและภาคอีสาน ส่วนใหญ่จะกล่าวว่า นางสีดาเป็นภาคหนึ่งของ “นางสุชาดา” ผู้เป็นชายาของพระอินทร์ ในพระพุทธศาสนาที่อวตารลงมาเพื่อแก้แค้นท้าวราพนาสวรหรือที่รู้จักกันในนามว่า “ทศกัณฐ์” (ในเรื่องพรหมจักร ทศกัณฐ์มีนามว่า “ท้าววิโรหาราช”) แต่ทั้งนี้ก็มีเพียงรามเกียรติ์ฉบับภาคเหนือฉบับเดียวเท่านั้น นั่นคือ เรื่องพรหมจักร ที่การจุติมาเกิด

ที่ไม่ใช่นางสุชาดาแต่เป็นนางสุธรรมา ผู้เป็นชายา 1 ใน 4 ของพระอินทร์ในพระพุทธรูปศาสนาเชนเดียวกันซึ่งอวตารลงมาเพื่อแก้แค้นท้าวราพนาศวรร กล่าวได้ว่า การผูกเรื่องเกี่ยวกับการแก้แค้นเหมือนกับรามเกียรติ์ชาวบ้านฉบับภาคเหนือและภาคอีสานทั่วไป แต่ในเรื่องพรหมจักรจะเปลี่ยนตัวละครจากนางสุชาดาเป็นนางสุธรรมาเท่านั้น

สาเหตุในการอวตารของนางสุธรรมาเนื่องจาก ท้าววิโรหาราชเนรมิตกายเป็นพระอินทร์เข้าหานางสุธรรมา เหตุการณ์ครั้งนี้เกิดมาจากพระอินทร์ไม่รู้จักใจคิดคดของท้าววิโรหาราชจึงได้ชักชวนท้าววิโรหาราชมาเล่นหมากรุกและสกา พระอินทร์มักจะไปหาชายาทั้งสี่นางเสมอ เมื่อถึงคราวที่พระอินทร์ไปหานางสุธรรมา พระอินทร์ได้ร้ายมนต์คล้ายภูเงาที่คล้องประตู่ ท้าววิโรหาราชได้แปลงกายเป็นแมลงสาบเกาะที่ประตู่ของปราสาทและได้จดจำมนต์คล้ายประตู่ นั้น เมื่อมาถึงวันทีหก ท้าววิโรหาราชได้ร้ายมนต์เนรมิตกายเป็นพระอินทร์และคล้ายประตู่เข้าหานางสุธรรมา นางเข้าใจว่าเป็นพระอินทร์จึงได้ร่วมเสพวงวาสกับพระอินทร์ในรูปแปลง

เมื่อนางสุธรรมารู้ความจริงว่า ตนใกล้หมดอายุขัยและยังได้ร่วมเสพวงวาสกับท้าววิโรหาราช (ทศกัณฐ์) โดยไม่ได้ตั้งใจ นางจึงได้ขอพรต่อพระอินทร์ลงมาจุติในโลกมนุษย์เพื่อทำให้ท้าววิโรหาราชถึงคราวฉิบหายโดยได้ไปเกิดในครรภ์ของพระอัคมเหสีท้าววิโรหาราชในเมืองลังกา ดังความที่ว่า

“เมื่อนางสุธัมมารู้สภาวะอันเสี่ยงอายุแห่งตน ก็ขอพรเชิงอินทาทิราช ว่า “นโม ตยตถิ ปาปึ ยาจามิ ตวญจ วร เทหิ นาโถ เสธณิ กรโหหิติ” ดังนี้ “เทาะ ข้าแต่มหाराชเป็นเจ้า นโม อันว่ากริยาอโหวิเม แห่งข้า จุงมีแก่มหาราชะ เจ้าเทอะ ข้าก็ขอพรเชิงมหาราชะเป็นเจ้า จุงหื้อพรแก่ข้า ผู้ข้าขอไปปะสบพบ กับด้วยเจ้าตนประเสริฐเทอะ ดังว่าพระยาตนร้ายและใจบาปนั้น ขอจุงหื้อฉิบหายไปเทอะ ข้าก็ขอพรเชิงมหาราชะเจ้าแล”

(Phrommachakra, 1979, p. 14)

“.....คันท่านางได้พรแล้วก็จุติจากชั้นฟ้าเทวโลก ลงมาเอาปฏิสนธิกำเนิดเกิดในท้องแห่งนางอัคมเหสีเทวีแห่งพระยาวิโรหาราช ในเมืองลังกา ที่นั่นนั่นแล”

(Phrommachakra, 1979, p. 15)

เมื่อพระอัคมเหสีท้าววิโรหาราชได้คลอดธิดาองค์น้อยออกมา โชติพราหมณ์ได้ทำนายว่า นางจะทำให้ท้าววิโรหาราชฉิบหายและแนะนำให้ใส่พลอยน้ำไป เหล่าเทวดาต่างช่วยดูแลรักษากุมาริโดยแพที่ลอยกุมาริไปค้างที่เกาะของเจ้ารัส (ฤๅษี) โดยเจ้ารัสได้ให้กุมาริตูตนิ้วซึ่งก็มีน้ำมันไหลออกจากนิ้วมือ และอธิษฐานว่าหากกุมารินี้

มีบุญบารมีก็ขอให้เทวดาทั้งหลายเนรมิตผ้าทิพย์ปกคลุมร่างกายของนาง เมื่อนางเจริญเติบโต 15 ปีก็มีนามว่า “รัตนสีดา” ซึ่งคอยปฏิบัติดูแลเจ้ารื้ออย่างดี และในที่สุดนางก็ได้อภิเษกสมรสกับพระยาพรหมจักร

จะเห็นว่า การกำเนิดเป็นนางสีดาในพรหมจักรนั้น นางสีดามีภูมิหลังมาจากนางสุธรรมา ผู้เป็นชายาของพระอินทร์ซึ่งจะแตกต่างจากนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับภาคเหนือภาคอีสานส่วนใหญ่ที่กำเนิดมาจากนางสุชาดา นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่า ภูมิหลังของนางสีดาในพรหมจักรจะมีความแตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นภาคเหนือและอีสาน รวมไปถึงรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางอย่างเด่นชัด

4. นางสีดาคือเทพธิดาสิดา

ภูมิหลังของนางสีดาที่แตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ในสังคมไทยนั้น จะปรากฏเพียงฉบับเดียวที่กล่าวถึงภูมิหลังของนางสีดาที่ไม่ได้เป็นนอวตารปางหนึ่งของพระลักษมี นางสุชาดาและนางสุธรรมา นั่นก็คือ ลังกาสิบโหของไทยลื้อ เนื่องจากภูมิหลังของนางสีดาในลังกาสิบโหนั้นจะเป็นเทพธิดาที่มีนามว่า “สีดา” ซึ่งนางได้บำเพ็ญเพียรภาวนาที่ได้ต้นนาลิพุน (ต้นนารีผล) ในป่าหิมพานต์ อันจะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา เมื่อภุมมจักมาพบนางก็เกี้ยวพาราสีแต่นางไม่ยินยอม จึงหนีไปบนสวรรค์ นางไม่อาจหนีภุมมจักได้จึงตั้งจิตอธิษฐานขอให้ไฟไหม้ร่างกายและสาบานตนว่าจะสังหารภุมมจัก ทำให้ภุมมจักสั่งให้เทวดาเผานางไว้หากนางเกิดใหม่ให้นำไปถวายตน เมื่อเทพธิดาสิดากำเนิดใหม่ ภุมมจักจึงนำสีดาใส่หีบทองลอยน้ำดังความที่ว่า

“ภุมมจักได้นั่งรถทิพย์ไปเที่ยวเมืองหิมพานต์ ได้พบนางเทพธิดาชื่อ “สีดา” ซึ่งถือศีลภาวนาอยู่ที่ต้นนาลิพุน (นารีผล) ภุมมจักเกี้ยวพาราสีนางพยายามหนีชอกซอนไปเมืองสวรรค์และเมืองไอโสณ ภุมมจักก็ตามไปได้ ในที่สุดนางก็กลับมาที่ต้นนาลิพุน อธิษฐานขอให้ไฟไหม้ตน และสาบานว่าเมื่อเกิดใหม่จะฆ่าภุมมจัก ภุมมจักเห็นนางผูกพยาบาทเช่นนั้น ก็ให้รุกขเทวดาทั้งหลายเฝ้าอยู่บริเวณต้นนาลิพุน หากนางเกิดใหม่ให้นางไปถวาย นางสีดามาเกิดใหม่ที่ต้นนาลิพุน ยักษ์ทั้งหลายที่เฝ้าอยู่ได้นำทางไปถวายพญาภุมมจัก พญาภุมมจักให้ใส่ลงในหีบทองลอยน้ำไป”

(Langkasibho, 1991, p. 24)

เมื่อผอบได้ลอยน้ำมา ฤๅษีตนหนึ่งเล็งทิพย์เห็นว่านางสีดาถูกฝังที่เกาะดอนทรายจึงไปแจ้งต่อท้าวกันนก ท้าวกันนกจึงรับนางเป็นพระราชธิดาบุญธรรม เมื่อนางเจริญเติบโตได้ 16 ปี ความงามของนางเป็นที่เลื่องลือทำให้เจ้าเมืองต่างต้องการ

นางสีดา พระอินทร์เหาะลงมาเพื่อนำรัตนธนูมามอบแก้ตัวกันนกา หากใครสามารถยกได้ก็จะได้อภิเษกสมรสกับนางสีดา ในที่สุดเจ้าลัมมก็สามารถยกได้จึงได้อภิเษกสมรสกับนางสีดา

กล่าวได้ว่า ภูมิหลังของนางสีดาในลังกาสิบโหถือเป็นภูมิหลังของนางเอกในเรื่องรามเกียรติ์ของไทยที่มีความแตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับอื่นๆ นับว่าเป็นภูมิหลังของนางสีดาที่มีลักษณะเด่นประการหนึ่ง กวีผู้แต่งได้สร้างสรรค์ภูมิหลังของนางสีดาโดยให้เป็นเทพธิดาที่บำเพ็ญเพียรอยู่ที่ต้นนารีผลซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมความคิดของพระพุทธศาสนาเห็นได้จากเรื่องต้นนารีผลและป่าหิมพานต์นั่นเอง

จากทั้งหมดข้างต้นจึงขอสรุปภูมิหลังของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ภูมิหลังของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย

ภูมิหลังของ นางสีดา	ร. 1	พระลัก- พระราม	พระราม ชาตก	ควาย ท้าวระพี	หอรมาน	ปรีมม เหียร	พรหมจักร	ลังกา สิบโห
นางสีดาคือ พระลักษมี	✓							
นางสีดาคือ นางสุชาดา		✓	✓	✓	✓	✓		
นางสีดาคือ นางสุธรรมา							✓	
นางสีดาคือ เทพธิดาสิดา								✓

หมายเหตุ : แม้ว่ารามเกียรติ์ฉบับภาคกลางจะรับรู้ว่านางสีดาจะมีภูมิหลังมาจากพระลักษมีก็ตาม แต่ผู้ศึกษายึดตัวบทรามเกียรติ์เป็นหลัก กล่าวคือ รามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 เป็นฉบับเดียวที่มีตอนกำเนิดนางสีดา จึงขอจัดให้ภูมิหลังนางสีดาที่มีที่มาจากพระลักษมี พระยาคุปบุญบารมีของพระวิษณุตามคติความเชื่อในศาสนาฮินดูปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 เพียงฉบับเดียวเท่านั้น

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 จะมีภูมิหลังมาจากพระลักษมี ผู้เป็นพระยาคุปบุญของพระวิษณุในศาสนาฮินดู ส่วนนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นจะมีภูมิหลังที่หลากหลาย กล่าวคือ นางสีดาในเรื่องพระลัก-พระลาม พระรามชาตก ควายท้าวระพี หอรมาน และปรีมมเหียร จะมีภูมิหลังมาจากนางสุชาดา ผู้เป็นชายาของพระอินทร์ นางสีดาในเรื่องพรหมจักร

จะมีภูมิหลังมาจากนางสุธรรมา ผู้เป็นชายของพระอินทร์เช่นเดียวกัน ส่วนนางสีดาในเรื่องลัγκαสิบโห จะมีภูมิหลังมาจากเทพธิดาสิดา ผู้บำเพ็ญเพียรได้ตนนารีผลในป่าหิมพานต์ กล่าวได้ว่า นางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นทั้งภาคเหนือและภาคอีสานล้วนถูกสร้างขึ้นมาจากคติความเชื่อในศาสนาพุทธ นับเป็นนัยยะที่บ่งชี้ถึงอิทธิพลทางสังคมและวัฒนธรรมของภาคเหนือและภาคอีสานเข้ามาเป็นกรอบในการกำหนดการสร้างสรรค์ตัวละครนางสีดาที่ได้รับอิทธิพลโครงเรื่องมาจากเรื่องรามเกียรติ์ของไทย และรามาณะของอินเดียที่อยู่ภายใต้กรอบความคิดและความเชื่อในศาสนาฮินดู

หากพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของการอวตารมาเป็นนางสีดาที่ปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ของไทย จะพบนัยสำคัญบางประการที่แตกต่างกันได้ 2 ลักษณะ กล่าวคือ พระลักษมีในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 จะอวตารเป็นนางสีดามาทำหน้าที่เป็นคู่บุญบารมีของพระวิษณุซึ่งเป็นการรักษาความสงบสุขของโลก และยังมีหน้าที่เป็น “เพลิงผลาญ” ทศกัณฐ์หรืออยู่ในฐานะไส้ศึกที่รอคอยวันเวลาที่เติบโตใหญ่ขึ้นมาเป็นหญิงงามจนกลายเป็นชนวนแห่งสงครามในการแย่งชิงผู้หญิงงาม ส่วนในรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นนั้น ทั้งนางสุชาดา นางสุธรรมาและเทพธิดาสิดาได้อวตารมาเพื่อรักษาความสงบสุขของโลก แต่เกิดมาจาก “ความคับแค้นใจ” ที่ทศกัณฐ์ (พญาราพณาสวร/พญามุขมัจจุฯ) จำแลงแปลงกายเป็นพระอินทร์เพื่อลอบเข้าหาตนในเชิงชู้สาว นับเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงนัยของจุดมุ่งหมายของการอวตารมาเป็นนางสีดาอย่างชัดเจน

ในขณะเดียวกัน แม้ว่าภูมิหลังของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นโดยเฉพาะที่มีภูมิหลังมาจากนางสุชาดาและนางสุธรรมา ผู้เป็นชายาของพระอินทร์ตามคติความเชื่อในศาสนาพุทธที่แตกต่างกัน แต่หากวิเคราะห์ให้ละเอียดจะพบว่า ผู้แต่งได้ปรับเปลี่ยนให้มีตัวละครผู้ที่จะอวตารมาเป็นนางสีดาให้มีความแตกต่างกันเพื่อเป็นการเน้นบทบาทของตัวละครเท่านั้น แต่ไม่ได้มีความแตกต่างกันด้านจุดมุ่งหมายของการอวตารหรือบทบาทของตัวละครที่แตกต่างกันนั่นเอง เพราะนางสุชาดาและนางสุธรรมาได้อวตารมาเป็นนางสีดาซึ่งมีสาเหตุมาจากความคับแค้นใจที่ทศกัณฐ์จำแลงแปลงกายเป็นพระอินทร์ลอบเข้าหาตน ส่วนเทพธิดาสิดาที่อวตารมาเป็นนางสีดาในเรื่องลัγκαสิบโห ก็ผู้แต่งได้สร้างสรรค์ตัวละครขึ้นมาและเพิ่มโครงเรื่องให้เทพธิดาสิดาผู้บำเพ็ญเพียรได้ตนนารีผลที่อยู่ในป่าหิมพานต์มีความขัดแย้งกับพญามุขมัจจุ (ทศกัณฐ์) ที่พยายามคุกคามทางเพศตน จนทำให้เทพธิดาสิดาเกิดความอาฆาตและตั้งจิตอธิษฐานว่าจะสังหารพญามุขมัจจุให้ได้ จึงทำให้พญามุขมัจจุสั่งให้เทวดาเฝ้านางไว้หากนางเกิดใหม่ให้นำไปถวายตน เมื่อเทพธิดาสิดากำเนิดใหม่ พญามุขมัจจุจึงนำสีดาใส่หีบทองลอยน้ำ

ชาติกำเนิดของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ของไทย

หากพิจารณาเกี่ยวกับชาติกำเนิดของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ของไทย จะพบว่า ชาติกำเนิดของนางสีดาจะมีสถานภาพ⁴ ของการเป็น “พระราชธิดา” ของทศกัณฐ์ (ในฉบับภาคกลาง พระมารดาของนางสีดาคือนางมณฑิลา ส่วนรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นส่วนใหญ่มิได้ปรากฏนามพระมเหสีของทศกัณฐ์ กล่าวเพียงว่าเป็นพระมเหสีหรือพระเทวีองค์หนึ่ง แต่ในพระราชนิพนธ์ปรากฏนามว่า “นางจันทา” และในเรื่องพระหมัจจรมีนามว่า “นางเกสี”)

ส่วนในรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นบางฉบับนั้น ผู้แต่งสร้างสรรค์ตัวละครนางสีดามีให้มีสถานภาพเป็นพระราชธิดาของทศกัณฐ์ นับว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจซึ่งจะปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับภาคเหนือ ได้แก่ หอราชนิพนธ์ ปรีชาธรรมและลังกาสิบโห รวมไปถึงรามเกียรติ์ฉบับภาคอีสาน ได้แก่ ควายหัวระพี จะกล่าวตรงกันว่า นางสีดามีได้จุติลงในครรภ์ของมเหสีทศกัณฐ์ แต่จะลงมาเกิดในลักษณะโอปปาติกะ⁵ บนตักของทศกัณฐ์ ดังนั้น การเกิดของนางสีดาในรามเกียรติ์ทั้งหมด 4 ฉบับ จะถือว่านางสีดามีใช้ธิดาของทศกัณฐ์เนื่องจากลักษณะการเกิดดังกล่าวเป็นการเกิดด้วยตนเองของเทวดาดังความที่ว่า

“... ข้าจักขอลงไปพารามนาสวรเสียบัดนี้แล ขอมหาราชเจ้าพ่อย่า
ละข้าเสียพร่องแต่เทอะ นางสุชาดาบังเกิดด้วยความโกรธมากนัก ลวดจุติจาก
จากชั้นฟ้าดาวดึงส์แล้วลงมาเกิดเป็นโอปปาติกะในอู่ตักแห่งรามนาสรวัน
นั้นแล”

(Parammahien, 1984, p. 2)

⁴ สถานภาพ (Status) ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2556, p. 1158) หมายถึง น. ฐานะ กล่าวได้ว่า สถานภาพถือเป็นการบ่งบอกตัวบุคคลหนึ่งๆ ในสังคมว่าเขามีฐานะทางสังคมอย่างไร บุคคลหนึ่งๆ อาจมีสถานภาพที่หลากหลายในเวลาเดียวกัน ส่วน Jamnong Adiwatthanasi et. al (2009, p. 36) และ Supatra Supab (1993, p. 26) ได้กล่าวถึงไปในทิศทางเดียวกันว่า สถานภาพ หมายถึง ตำแหน่งหรือฐานะของบุคคลในสังคมหรือในกลุ่มหนึ่งๆ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับบุคคลผู้อื่นและสังคมโดยรวม บุคคลหนึ่งๆ อาจมีสถานภาพหรือตำแหน่งที่มากกว่าน้อยบ้างแตกต่างกันออกไป อีกทั้งสถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้นมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร มีหน้าที่รับผิดชอบอย่างไรในสังคม สถานภาพย่อมเป็นสิ่งเฉพาะบุคคลที่ทำให้แตกต่างจากผู้อื่น ประการสำคัญการที่บุคคลกระทำหน้าที่ตามสถานภาพของตนเรียกว่าการแสดงบทบาท (Role) ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสถานภาพ ทั้งบทบาทถือเป็นพฤติกรรมที่เห็นได้จากการกระทำของบุคคลหนึ่งๆ ผู้ที่มีสถานภาพเหมือนกันย่อมมีการแสดงบทบาทแบบเดียวกันตามบรรทัดฐานของสังคมที่กำหนดไว้

⁵ คำว่า “โอปปาติกะ” ตามความหมายพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556, p. 1441) ให้ความหมายไว้ว่า น. ผู้เกิดขึ้นโดยไม่ต้องอาศัยพ่อแม่ อาศัยอดีตกรรม ได้แก่ เทวดา พรหม สัตว์นรก เปรต อสุรกาย, อุปปาติกะ ก็เรียก. (ป.).

“...นางสุชาดาได้รู้ก็เคียด แล้วลวดขอพรแต่สำนักพระยาอินทว่า
“ราพนาสูรมันเป็นคนสามัญปตาย พ้อยมาดูแควนยังมหาราชเจ้าและตัวข้า
ฉันนี้ ข้าขอลงไปชำระราพนาสูรผู้นั้นเทอะ” นางบังเกิดด้วยความโกรธก็ลวดจुติ
ตายจากชั้นฟ้าลงมาเอาปฐินหนีอติกรพนาสูรวันนั้นแล”

(Horraman, 1984, p. 47)

“...นางสุชาดาได้รู้แล้ว ก็เลยกล่าวขอพอนแต่สำนักพระยาอินทว่า
ราพนาสูรอัน เป็นคนสามัญปตาย พอยดูแควนยังมะหาราชเจ้าและตั้ง
ตนตัวข้านี้ ข้าน้อยขอลงไปชำระราพนาสูรเสีย ขอมะหาราชเจ้าอย่าละข้า
เสียเห็น นางบังเกิดด้วยโกทะลวดจुติตายจากชั้นฟ้าลงมาเกิดเอาโอปาปะ
ปัตติสนธิหนีอติกรแห่งราพนาสูรวันนั้น”

(Khwai Thua Ra Phee, 1985, pp. 362-363)

การลงมาเกิดของนางสุชาดาบนเหนือตักของทศกัณฐ์ในรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ
ที่ยกตัวอย่างข้างต้นนั้นถือว่ามีคามน่าสนใจ เพราะผู้แต่งมิได้กำหนดให้นางสีดา
มีสถานภาพทางสังคมในฐานะพระราชธิดาของทศกัณฐ์ แต่จะสร้างสรรคิให้นางสุชาดา
ที่ลงมาเกิดเป็นนางสีดาด้วยตนเองในลักษณะของโอปปาติกะ อาจสันนิษฐานได้ว่า
สาเหตุดังกล่าวอาจสืบเนื่องมาจากการทำให้ชาติกำเนิดของนางสีดามีความบริสุทธิ์
ไม่เกี่ยวข้องกับพงศ์ของทศกัณฐ์

ส่วนนางสีดาในลังกาสิบโหจะไม่มีสถานภาพของการเป็นพระราชธิดาของ
ทศกัณฐ์และนางมณโฑเช่นเดียวกัน เพราะนางสีดาเป็นเทพธิดาผู้บำเพ็ญเพียร
ภาวนาอยู่ที่ต้นนารีผลในป่าหิมพานต์ซึ่งมีจิตเคียดแค้นมุ่งสังหารทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์สั่งให้
เทวดาเฝ้าหากเทพธิดาสิดามาเกิดใหม่ให้นำไปถวายตน เมื่อสิดามาเกิดใหม่ ทศกัณฐ์
ก็นำนางสีดาใส่หีบทองลอยน้ำไป

นอกจากนี้ ชาติกำเนิดของนางสีดาจะมีสถานภาพของการเป็นพระราชธิดา
ของทศกัณฐ์ (และยังบ่งบอกถึงฐานะของการเป็นนางกษัตริย์ของนางสีดาอีกด้วย) ซึ่ง
เป็นการชี้ให้เห็นว่า นางสีดามีชาติกำเนิดที่สูงส่งซึ่งมีความสมฐานะของการเป็นเทวดา
นารีผู้ยิ่งใหญ่ อันแสดงออกถึงฐานะของการเป็นพระชายาของเทพเจ้าที่สูงสุดของทั้งสอง
คติความเชื่อในศาสนา กล่าวคือ พระลักษมี พระชายาคู่บุญของพระวิษณุในคติ
ความเชื่อศาสนาฮินดู และนางสุชาดากับนางสุธรรมา พระชายาของพระอินทร์ ในคติ
ความเชื่อศาสนาพุทธ ดังนั้น ชาติกำเนิดของนางสีดาที่มีสถานภาพของการเป็น
พระราชธิดาของทศกัณฐ์นั้นจะปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 (ฉบับภาคกลาง
เพียงฉบับเดียวที่มีการกล่าวถึงการกำเนิดของนางสีดา) และรวมไปถึงรามเกียรติ์

ฉบับท้องถิ่น ได้แก่ พรหมจักร พระรามชาตก และพระลัก-พระลาม ส่วนรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นอื่นๆ กล่าวคือ รามเกียรติ์ฉบับภาคเหนือ ได้แก่ หอราชนาถ ปรหมเหียร และรามเกียรติ์ฉบับภาคอีสาน ได้แก่ ควายทัวระพี นางสีดามีได้มีสถานภาพของการเป็นพระราชธิดาของทศกัณฐ์ แต่จะลงมาเกิดในลักษณะโอรสปาติกะ (ลักษณะกายทิพย์ของเทวดา) บนตักของทศกัณฐ์ ผู้ศึกษาถือนางสีดามีชีวิตาของทศกัณฐ์เนื่องจากลักษณะการเกิดดังกล่าวเป็นการเกิดด้วยตนเองของเทวดา อาจสืบเนื่องมาจากการทำให้ชาติกำเนิดของนางสีดามีความบริสุทธิ์ ไม่เกี่ยวข้องกับพงศ์ของทศกัณฐ์และรวมไปถึงนางสีดาในลังกาสิบโหจะไม่มีสถานภาพของการเป็นพระราชธิดาของทศกัณฐ์เช่นเดียวกันดังที่กล่าวข้างต้น

หากพิจารณาสถานภาพของการเป็นพระราชธิดาทศกัณฐ์ของนางสีดาทำให้เห็นว่า รามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 และรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่น ได้แก่ พรหมจักร พระรามชาตก และพระลัก-พระลาม นางสีดาจะดำรงสถานภาพพระราชธิดาในวงศ์ษัตริย์ผู้ครองเมืองตามแต่ละกวีผู้แต่งรามเกียรติ์แต่ละฉบับสร้างสรรค์ แต่เมื่อพิจารณาให้ถี่ถ้วนจะพบว่า สถานภาพพระราชธิดาของนางสีดาสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ 1) **พระราชธิดาในวงศ์ษัตริย์มนุษย์** และ 2) **พระราชธิดาในวงศ์ษัตริย์ยักษ์** ในหัวข้อย่อยที่ 2 ถือว่าเป็นนัยสำคัญที่ควรพิจารณาเพราะจะทำให้เห็นถึงความคลุมเครือด้านชาติกำเนิดของนางสีดาในลักษณะที่ว่า นางสีดามีได้รูปร่างเป็นยักษ์หรือมีบุคลิกลักษณะพฤติกรรมที่คล้ายคลึงยักษ์ ดังจะอภิปรายในหัวข้อย่อยที่ 2 ต่อไป

1. พระราชธิดาในวงศ์ษัตริย์มนุษย์

สถานภาพพระราชธิดาของนางสีดาในวงศ์ษัตริย์มนุษย์ จะปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่น ได้แก่ พรหมจักร พระรามชาตกและพระลัก-พระลาม ทำให้เห็นว่า ผู้แต่งรามเกียรติ์ปรับเปลี่ยนชาติกำเนิดของตัวละครให้มีความแตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 โดยเปลี่ยนเผ่าพันธุ์ของทศกัณฐ์จาก “ยักษ์” กลายเป็น “มนุษย์” ซึ่งทำให้นางสีดากลายเป็นเผ่าพันธุ์มนุษย์ไปโดยปริยายโดยยังคงจุดรวมบางประการไว้นั้นคือ การคงให้ทศกัณฐ์มีสถานภาพของการเป็นกษัตริย์หรือเจ้าเมืองที่ปกครองเมืองหนึ่งๆ ไว้ อันทำให้นางสีดามีสถานภาพพระราชธิดาของกษัตริย์ไว้อีกด้วยนั่นเอง

ในเรื่องพรหมจักร การอวดราชนางสุธรรมาซึ่งเป็นพระชายาของพระอินทร์องค์หนึ่งตามคติความเชื่อในพระพุทธศาสนาสืบเนื่องมาจากท้าววิโรหาราช (ทศกัณฐ์) ได้จำแลงเนรมิตกายเป็นแมลงสาบเกาะที่ประตูของปราสาทและได้จดจำมนต์คลายประตูลิ้นเพื่อเข้าหานางสุธรรมา นางสุธรรมาเข้าใจว่าเป็นพระอินทร์จึงได้ร่วมเสพสังวาส

กับพระอินทร์ในรูปแปลงของท้าววิโรหาราช เมื่อนางสุธรรมารู้ความจริงว่าตนใกล้หมดอายุขัยและยังได้ร่วมเสพสังวาสกับท้าววิโรหาราช (ทศกัณฐ์) โดยไม่ได้ตั้งใจ นางจึงได้ขอพรต่อพระอินทร์ลงมาจุติในโลกมนุษย์เพื่อให้ท้าววิโรหาราชฉิบหายโดยไปเกิดในครรภ์ของพระอัครมเหสีที่มีนามว่า “นางเกสี” ของท้าววิโรหาราชในเมืองลังกาดังความที่ว่า

“คันท่านางได้พรแล้วก็จุติจากชั้นฟ้าเทวโลก ลงมาเอาปฏิสนธิกำเนิดเกิดในห้องแห่งนางอัครมเหสีเทวีแห่งพระยาวิโรหาราช ในเมืองลังกาที่นั่นนั่นแล”

(Phrommachakra, 1979, p. 15)

หากพิจารณาสถานภาพของท้าววิโรหาราช (ทศกัณฐ์) จะพบว่า ท้าววิโรหาราชมีสถานภาพของการเป็นกษัตริย์ผู้ครองเมืองลังกาซึ่งเป็นพระโอรสของพระยาวิโรหาราชะกับนางกัญจนเทวี ท้าววิโรหาราชได้สืบราชบัลลังก์ต่อจากพระบิดา อีกทั้งผู้แต่งได้พรรณนาความงามและความยิ่งใหญ่ของเมืองลังกาไว้อย่างชัดเจน ตลอดจนยังกล่าวถึงบริวารที่มีมากมายและนางสนมที่มีถึงหนึ่งหมื่นหกพันนาง (ผู้แต่งพรรณนาตอนกล่าวถึงเมืองของพระยาวิโรหาราชซึ่งท้าววิโรหาราชได้สืบต่อจากพระบิดา) และได้อภิเษกสมรสกับนางเกสี ดังความที่ว่า

“...ก็แลมี โลหปาสาโทอันว่า ปราสาทอันมุงด้วยค่างามนัก มีชั้นได้เจ็ดชั้นอันประดับด้วยช่อฟ้าและดวงปลีคำและใบศรีคำและหิ้งคำ อันมีเสียงมีม่วนเพราะยิ่งนัก มีฝากระดานบานประตูและหน้าป่องเบงชร อันประดับด้วยคำและแก้วเจ็ดประการ ดูรุ่งเรืองงามนัก เป็นดั่งวิมานแห่งเทวดาทั้งหลายอันมีในชั้นฟ้าอันนั้น อันว่าเมืองลังกาทวีปนั้น กว้างได้ 9 โยชน์และแวดเกี่ยวไปด้วยกำแพงเวียง 3 ชั้นชั้นนอกนั้นแล้วด้วยหินอันหนาได้ 3 วา กำแพงชั้นถัดนั้นแล้วดินละอิลู อันหาด้วยสหายอันงาม รูปนักหัสดีลิ่งค์ รูปหงส์คำ กว้างพานหมุหมื่นนวลาย ก็มีแล

อันว่าปราการชั้นในแล้วไปด้วยเหล็กทั้งมวล และเมืองอันนั้นประกอบไปด้วยหอหึ่งหอเลอ และต้นฟ้าวदनตาลหมากพุ่มทั้งหลาย มีประตูทั้ง 3 อันหับทับดีนัก ประดับด้วยแก้วและคำ ดูงามมากนักแล อันว่าท้าวพระยาและเสนาอำมาจทั้งหลาย อันอยู่ในเวียงที่นั่นอันมากกว่าแสนตน เป็นบริวารแห่งพระยาใหญ่แห่งตน และนางนาฏสนมทั้งหลายอันมีหมื่นหกพันนาง หากแวดล้อมอันเป็นบริวารก็มีแล”

(Phrommachakra, 1979, pp. 2-3)

“เมื่อนั้นพระยาภิรมย์ก็หื้อเพิ่นหามายังราชกัญญาผู้อันทรงรูป
โสมนสมพรณวณณะอันงาม สมควรแก่ราชกุมารนั้นชื่อว่า นางเกสีกุมมารี
ว่าอัน ก็นมาเป็นปาพปริจาคแก่เจ้ากุมารแล้วก็อุสสาราซากิเสกยังเจ้ากุมาร
หื้อเป็นพระยาไวสยบเชื้อแทนเมืองปรากฏได้ชื่อว่า วิโรหาราชะ แล้วก็
อุสสาราซากิเสกยังนางเกสีกหื้อเป็นอัคคมเหสีเทวี หื้อเป็นใหญ่แก่นางทั้งหลาย
ได้หมั้นหกพันนาง ก็มีหั้นแล”

(Phrommachakra, 1979, p. 4)

ในเรื่องพระรามชาดก นางสีดาถือว่าเป็นพระราชธิดาของพญาราพณาสวรสกับ
นางจันทาซึ่งพญาราพณาสวรได้ครองเมืองอินทปัตย์สืบต่อจากพระบิดาที่มีนามว่า
“ท้าววิรุพหก” (โดยพระเชษฐาของท้าววิรุพหกคือ ท้าวชตรฐ / ท้าวชตรฐมีพระโอรสและ
พระธิดาคือนางจันทา พระรามและพระลักษมณ์ ส่วนท้าววิรุพหกมีพระโอรส คือ
พญาราพณาสวร) แต่ต่อมาพญาราพณาสวรได้ไปครองเมืองที่เกาะลังกา โดยมีพิภพ
เป็นอุปราชา

พญาราพณาสวรได้เรียนเวทมนต์คาถาในสำนักพระอินทร์โดยได้เรียน
การจำแลงแปลงกายเหมือนพระอินทร์ พญาราพณาสวรได้ใช้เวทมนต์คาถาในการ
เข้าลอบหานางสุชาดาผู้เป็นพระชายาของพระอินทร์ เมื่อนางสุชาดาทราบความจริง
ก็เกิดความรู้สึกเคียดแค้น จึงขอพรพระอินทร์ให้ตนไปเกิดในเมืองลังกาเพื่อแก้แค้น
พญาราพณาสวร โดยนางสุชาดาได้ไปเกิดในครรภ์ของนางจันทาผู้เป็นเทวีของ
พญาราพณาสวร จึงทำให้นางสุชาดาที่จุติมาเกิดเป็นนางสีดามีสถานภาพเป็นพระราช
ธิดาของพญาราพณาสวร ดังความที่ว่า

“ฝ่ายพระอินทร์เข้าห้อมนางสุชาดาชวนเชิงพิศวาส นางสุชาดาว่า
เป็นอย่างไรรจึงโปรดปรานมาก เพราะเมื่อวานก็มาครั้งหนึ่งแล้ว พระอินทร์
ประหลาดใจตอบว่า มิได้มาหาเลย ชะรอยจะเป็นพญาราพณาสวรซึ่งหล่อ
ให้มีรูปเหมือนพระอินทร์ลอบล่วงเข้ามา นางสุชาดาเสียใจมาก โกรธแค้น
พญาราพณาสวรนัก ขอพรพระอินทร์ไปเกิดในลังกาเพื่อแก้แค้นและ
ให้พระอินทร์คอยดูแลตนในมนุษย์โลกนั้นด้วย พระอินทร์ประทานพร
ตามประสงค์ นางสุชาดาจุติลงไปเกิดในครรภ์นางจันทา คตินั้น นางฝันว่า
มีลูกแก้วลอยมาแต่ฟ้าเวียนวนตัวนางสามรอบแล้วเข้าไปในท้องครู่หนึ่งก็ออก
จากท้อง เป็นสายลวดเกี่ยววัดพญาราพณาสวรจนตาย แล้วลูกแก้วนั้นก็
หายไป”

(Phra Ram Jataka, 1964, p. 38)

ส่วนในเรื่องพระลัก-พระลาม กวีผู้แต่งได้สร้างเหตุการณ์เรื่องพญาฮาบมะนาสวณ (ทศกัณฐ์) จำแลงแปลงกายเป็นพระอินทร์แล้วลอบเข้าหานางสุชาดาเช่นกัน เมื่อนางสุชาดาทราบความจริงก็เกิดความเคียดแค้นแล้วขอพรจากพระอินทร์เพื่อให้ตนไปเกิดในเมืองของพญาฮาบมะนาสวณโดยไปเกิดในครรภ์ของเทวีพญาฮาบมะนาสวณเช่นกัน จึงทำให้นางสีดามีสถานภาพเป็นพระราชธิดาของพญาฮาบมะนาสวณ ดังความที่ว่า

“ค้อมว่า นางสังแล้วเหิรวีฮีบาลง เถิงที่เมืองลังกาที่ปีคนภายในได้
แต่นั้น นางก็แยงไปในห้องเทวีพญาฮาบ เลยล่องเข้าในท้องเกิดมา ยอมเมื่อ
เถิงระดูได้สิบสองเดือนครรรค์แก่มานั้น นางประสูติลูกน้อยนางแก้วออกมา
ศรีสะอาดเนื้อนามหน่อกุมาริ ทงโสมงามตั้งคำเลี้ยงไว้ อันจักเทียมชูปโสม
สะอาดกินรี....”

(Phra Lak-Phra Lam, 1975, p. 4)

ทั้งนี้ในเรื่องพรหมจักรและพระลัก-พระลามนั้น สถานภาพของนางสีดาในฐานะการเป็นพระราชธิดาของทศกัณฐ์นั้นได้สิ้นสุดลง เพราะทศกัณฐ์ได้ให้โอรสทำนายดวงชะตาของกุมาริ (นางสีดา) จึงทำให้รู้ว่า ดวงชะตาจะทำให้ตนและบ้านเมืองเกิดความฉิบหาย จึงได้นำนางสีดาลอยแพไป แต่ในพระรามชาดก ผู้แต่งสร้างเหตุการณ์ที่น่าสนใจ กล่าวคือ เมื่อนางสุชาดาถือกำเนิดครบ 1 ปีก็ฉวยเอามิดแท่งที่พญาราวणाสรอันแสดงถึงพฤติกรรมของนางสีดาที่เกินวัย จึงทำให้นางถูกลอยแพในที่สุด ดังความที่ว่า

“นางจันทาทรงครรรค์ครบ 10 เดือน คลอดลูกเป็นหญิง อยู่มาธิดา
อายุหนึ่งขวบกำลังยกย่างไปมาและช่างพูด มีรูปโฉมงดงาม พญาราวणाสร
รักใคร่มาก โอบอุ้มขึ้นใส่ตักจูบหน้าจูบหัว พลังพูดว่าลูกเราน่ารักน่าเอ็นดู
ปานนี้ ไฉนhusaจึงว่าจะเกิดมาทำร้ายพ่อ ไม่เห็นมีเค้าเป็นความจริงเลย กำลัง
จูบชมตมขม่อมอยู่ไปมา กุมาริฉวยเอามิดด้ามแก้วในขันหมากขึ้นมา
แทงลูกคางพ่อ พญาราวणाสรเห็นจริงว่า คงเกิดมาฆ่าพ่อจริง จึงให้เอาไป
ลอยแพเสีย”

(Phra Ram Jataka, 1964, p. 39)

จากทั้งหมดข้างต้นจะทำให้เห็นว่า กวีผู้แต่งทั้ง 3 เรื่อง ได้แก่ พรหมจักร พระลัก-พระลาม และพระรามชาดก ได้ปรับเปลี่ยนเผ่าพันธุ์ของทศกัณฐ์จากยักษ์ให้กลายเป็นมนุษย์ ซึ่งมีความแตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ส่งผลทำให้

นางสีดาในทั้งสามเรื่องนี้มีเผ่าพันธุ์เป็นมนุษย์ไปโดยปริยาย นับเป็นสิ่งที่น่าสนใจ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นนางสีดาที่มีความแตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ซึ่งรับเนื้อเรื่องมาจากรามายณะของอินเดีย อีกทั้งก็ผู้แต่งยังคงสถานภาพของการเป็นกษัตริย์ของทศกัณฐ์เช่นเดียวกับรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 อันส่งผลทำให้นางสีดามีสถานภาพการเป็นพระราชธิดาของทศกัณฐ์ ทั้งนี้สถานภาพของนางสีดาในพรหมจักรและพระลัก-พระลามสิ้นสุดลงเพราะชะตาของนางสีดาจะทำให้เกิดความฉิบหายจึงถูกลอยแพ เช่นเดียวกับเรื่องพระรามขาดก แต่กวีผู้แต่งสร้างเหตุการณ์ให้นางสุชาดาที่ถือกำเนิดครบ 1 ปี ได้นวยเอามีดแทงที่คางของพญาราวणाสร จึงทำให้นางถูกลอยแพในที่สุดเช่นเดียวกัน

2. พระราชธิดาในวงศ์กษัตริย์ยักษ์

ในรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางทั้งฉบับราชสำนักและชาวบ้านจะพบว่า มีเพียงรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 เท่านั้นที่กล่าวถึงภูมิหลังของนางสีดาว่าเป็นอวตารปางหนึ่งของพระลักษมีผู้เป็นพระชายาคู่บุญบารมีของพระวิษณุ จึงทำให้ทราบถึงการจุติลงมาเกิดในครรภ์นางมณฑิลาผู้เป็นอัครมเหสีของทศกัณฐ์ (โดยที่ทศกัณฐ์ดำรงเผ่าพันธุ์ของยักษ์) ตามคำบัญชาของพระอิศวร (พระศิวะ) อีกทั้งพระอิศวรยังตั้งใจให้นางสีดาเป็นเพลิงผลาญทศกัณฐ์ เมื่อถึงกำหนดวันคลอดนางสีดา ผู้แต่งได้พรรณนาว่า รูปลักษณะของนางสีดามีความงดงามและผิดไปจากวงศ์ยักษ์และได้ร้องว่าผลาญราพณ์สามครั้งดังความที่ว่า

๑ เป็นบุตรีศรีศุภลักษณ์เลิศ	งามประเสริฐตั้งนางในไตรจักร
ผิวพรรณนวลละอองผ่องพักตร์	ผิสุริยวงศ์ยักษ์ในลงกา
นางนั้นร้องขึ้นว่าผลาญราพณ์	สาบคาบปรากฏถ้วนหน้า
แต่องค์บิดุเรศมารดา	ไม่ได้ยินนาจางลักษณะ ฯ

(Ramakien by King Rama I, 2006, p. 275)

เมื่อนางสีดากำเนิดนั้น พิเภกได้ทำนายดวงชะตานางสีดาว่าจะเป็นกาลกิณีแก่บ้านเมืองซึ่งจะทำให้เมืองลงกาอวตวยโดยแนะนำให้ทิ้งลงในแม่น้ำ ทำให้นางมณฑิลาคิดว่าพิเภกใส่ร้าย แต่เมื่อเหล่าไพร่คนอื่นต่างทำนายว่านางสีดาจะเป็นกาลกิณีทำให้ทั้งทศกัณฐ์และนางมณฑิลาตัดสินใจใส่บุตรลงในผอบลอยน้ำไป จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สถานภาพของนางสีดาในฐานะการเป็นพระราชธิดาของทศกัณฐ์และนางมณฑิลาสิ้นสุดลง อาจกล่าวได้ว่า การที่นางสีดาได้ร้องผลาญราพณ์ขึ้นสามครั้งเป็นเหมือนการเกริ่นการณ์ (foreshadowing) ของการเป็นสาเหตุหลักในการเกิดสงครามระหว่าง

พระรามกับทศกัณฐ์ในเวลาต่อมา เพราะกวีผู้แต่งได้เชื่อมโยงกับความงามของนางสีดาในวัยแรกเกิดที่ว่า “เป็นบุตรีศรีศุภลักษณ์เลิศ งามประเสริฐตั้งนางในไตรจักร ผีพรรณ นวลละอองผ่องพักตร์ ผิดสุริยวงศ์ยักษ์ในลงกา” อันแสดงให้เห็นว่า ความงามของนางสีดาเป็นปัจจัยหลักที่จะทำให้เกิดสงครามขึ้นมา

จากข้างต้นจะทำให้เห็น นางสีดามีความเป็นมนุษย์ โดยมีได้ดำรงเผ่าพันธุ์ของการเป็นยักษ์หรือมีบุคลิกลักษณะ พฤติกรรมที่คล้ายคลึงกับยักษ์เช่นเดียวกัน ทศกัณฐ์ นับเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นถึง “ความคลุมเครือทางชาติกำเนิดของนางสีดา” ดังความที่ปรากฏในกลอนที่ว่า “ผีพรรณนวลละอองผ่องพักตร์ ผิดสุริยวงศ์ยักษ์ในลงกา” อาจกล่าวได้ถึงสาเหตุความคลุมเครือทางชาติกำเนิดของนางสีดาดังนี้

ประการแรก เกิดจากหน้าที่ที่พระลักษมีอวตารมาเป็นนางสีดา อันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงภูมิหลังที่สูงส่งของนางสีดาในฐานะเทพนารีผู้ยิ่งใหญ่ ตามคติความเชื่อในศาสนาฮินดู จึงทำให้นางสีดาดำรงเผ่าพันธุ์มนุษย์เพื่อเป็นพระชายา คู่บุญบารมีของพระราม (พระวิษณุ) ที่ดำรงเผ่าพันธุ์มนุษย์เช่นเดียวกัน อีกทั้งยังมีหน้าที่ในโลกมนุษย์ที่จะต้องเป็นไสยศึกเพื่อผลาญทศกัณฐ์อีกด้วย

ประการที่สอง นางมณฑิลาแสดงออกในภาพของรูปร่างมนุษย์ จึงทำให้นางสีดามีความเป็นมนุษย์ กวีผู้แต่งจึงพยายามให้รูปลักษณะของนางสีดาเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นการสร้างความสมเหตุสมผลทางการสร้างตัวละครในวรรณกรรม

ประการที่สาม หากนางสีดามีความเป็นยักษ์ จะขัดกับการสร้างภาพความงามที่คงทนของนางเอกในวรรณกรรมไทย ยักษ์ที่เป็นภาพแทนของความไม่งดงาม ความน่ากลัวและน่าเกรงขาม แมว่ายักษ์จะแปลงร่างให้งาม (เช่นยักษ์ในพระอภัยมณี) แต่ก็ไม่ใช่ความงามที่คงทน เป็นความงามแบบจอมปลอม ไม่สามารถอยู่ได้จริงยั่งยืน เพื่อให้สมจริงกับฐานะของนางเอกหญิงที่มีความงดงามในเรื่องรูปลักษณะตามกรอบขนบการแต่งวรรณกรรมไทย

นอกจากนี้หากพิจารณาในการแสดงออกด้านในรูปลักษณะของนางสีดา ที่นอกเหนือจากวรรณกรรมแล้วนั้น จะพบว่า การแสดงออกรูปลักษณะของนางสีดาที่ปรากฏในการแสดง ไม่ว่าจะเป็นโขน หนัง ละคร หุ่น ฯลฯ ต่างแสดงภาพลักษณะของนางสีดาที่มีความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการรับรู้ภาพของนางสีดาที่มีความเป็น “มนุษย์” โดยมีได้แสดงภาพของการเป็น “ยักษ์” อย่างชัดเจน

จากทั้งหมดข้างต้น จึงขอสรุปชาติกำเนิดของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ของไทย ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ชาติกำเนิดของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของไทย

ชาติกำเนิด ของนางสีดา	ร. 1	พระลัก- พระลาม	พระราม ชาตก	ควาย ท้าวระพี	หอ รมาน	ปรีม มเหียร	พรหม จักร	ลังกา สิบโห
ไม่ได้เป็นพระราชธิดา (เป็นลักษณะการเกิด แบบโอปปาติกะ)				✓	✓	✓		
ไม่ได้เป็นพระราชธิดา								✓
พระราชธิดา ในวงศ์ษัตริย์มนุษย์		✓	✓				✓	
พระราชธิดา ในวงศ์ษัตริย์ยักษ์	✓							

จากตารางข้างต้นจะทำให้เห็นว่า นางสีดาจะมีชาติกำเนิดที่มีสถานภาพเป็นพระราชธิดาในวงศ์ษัตริย์มนุษย์และวงศ์ษัตริย์ยักษ์ กล่าวคือ สถานภาพของนางสีดาในฐานะการเป็นพระราชธิดาในวงศ์ษัตริย์มนุษย์ จะปรากฏในเรื่องพระลัก-พระลาม พระรามชาตก และพรหมจักร ส่วนสถานภาพของนางสีดาในฐานะการเป็นพระราชธิดาในวงศ์ษัตริย์ยักษ์จะปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 เท่านั้น อีกทั้งนางสีดาในฉบับท้องถิ่นอื่นๆ ก็ผู้แต่งสร้างสรรค์ให้นางสีดาไม่ได้เป็นพระราชธิดาของทศกัณฐ์ (เป็นลักษณะการเกิดแบบโอปปาติกะ) จะปรากฏในเรื่องควายท้าวระพี หอรมานและปรีมมเหียร และนางสีดาไม่ได้เป็นพระราชธิดาของทศกัณฐ์ จะปรากฏในเรื่องลังกาสิบโหเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่า แม้ชาติกำเนิดของนางสีดาจะมีความแตกต่างกันออกไป แต่จุดร่วมประการหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง นั่นคือ **การที่นางสีดาไม่เกี่ยวข้องกับพงศ์ของทศกัณฐ์** แม้ว่านางสีดาจะมีสถานภาพการเป็นพระราชธิดาของทศกัณฐ์ แต่ท้ายที่สุดแล้วนางสีดาก็ถูกลอยแพตามคำแนะนำของโหร เพราะดวงชะตาของนางสีดาเป็นกาลกิณีแก่บ้านเมืองและทศกัณฐ์ (ในเรื่องพระลัก-พระลาม นางสีดาจะถูกทอดทิ้งในป่าหิมพานต์) ส่วนในเรื่องพระรามชาตก ทศกัณฐ์ไม่เชื่อตามคำทำนายของโหร แต่เมื่อนางสีดามีอายุครบ 1 ขวบ นางสีดาได้คว้ามัดหางค่างทศกัณฐ์ จึงทำให้นางสีดาถูกลอยแพไปในที่สุดเช่นเดียวกัน

เรื่องนางสีดาที่ถูกทอดทิ้งในวัยเยาว์ตั้งแต่แรกเกิด (พระรามชาตก, นางสีดาถูกลอยแพในตอนวัยหนึ่งขวบ) ที่ปรากฏในตอนกำเนิดของนางสีดานั้น จะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับโครงเรื่องรามเกียรติ์ที่นางสีดามี “ความขัดแย้ง” กับทศกัณฐ์ ดังที่ปรากฏ

ในเรื่องว่า นางสีดามีดวงชะตาที่เป็นกาลกิณีจึงทำให้นางสีดาจำต้องถูกลอยแพหรือถูกทอดทิ้งไปในที่สุด กล่าวได้ว่า การทอดทิ้งนางสีดาถือเป็นการที่กวีผู้แต่งสร้างโครงเรื่องนี้ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเหตุผลในการตัดนางสีดาออกจากพงศ์ของทศกัณฐ์อย่างสิ้นเชิง และดำรงฐานะของนางเอกผู้มีความบริสุทธิ์โดยไม่เกี่ยวข้องกับทศกัณฐ์ผู้เป็นตัวละครฝ่ายอธรรมให้หมดไป จนนำไปสู่การเตรียมความพร้อมให้แก่นางสีดาที่จะดำรงฐานะพระมเหสีของพระรามหรือนางเอกของวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ต่อไป

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง “ภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ของไทย” จะทำให้เห็นว่า ความเป็นนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ของไทยในด้านภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดาจะมีความแตกต่างกันไปตามบริบทความเชื่อและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนโดยจะมีเสาหลักทางความคิดและความเชื่อ 2 ลักษณะ คือ การสืบทอดเนื้อเรื่องตามคติศาสนาฮินดูและการสร้างสรรค์เรื่องให้เป็นชาดกของศาสนาพุทธ

ในลักษณะแรกนั้น จะปรากฏอยู่ในรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางทั้งหมดโดยเริ่มตั้งแต่สมัยอยุธยา สมัยธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ถือว่าเป็นฉบับสมบูรณ์ที่สุดซึ่งมีการกล่าวถึงการกำเนิดของนางสีดาและไม่ปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับอื่นๆ ของภาคกลางทั้งฉบับราชสำนักและชาวบ้าน อาจเป็นเพราะฉบับภาคกลางต่างๆ ล้วนมีจุดมุ่งหมายในการสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้แสดงเฉพาะตอน จึงไม่ให้ความสำคัญต่อเรื่องภูมิหลังของตัวละคร แม้ฉบับภาคกลางอื่นๆ จะไม่ปรากฏภูมิหลังของนางสีดาก็พออนุมานได้ว่า ภูมิหลังของนางสีดาถือเป็นอวตารปางหนึ่งของพระลักษมี ผู้เป็นพระชายาของพระนารายณ์ตามคติความเชื่อของศาสนาฮินดู ดังที่ปรากฏอย่างชัดเจนในรามเกียรติ์ฉบับของรัชกาลที่ 1 แม้ว่ารามเกียรติ์ฉบับภาคกลางจะรับรู้ว่างานสีดาจะมีภูมิหลังมาจากพระลักษมีก็ตาม แต่ผู้ศึกษายึดตัวบทรามเกียรติ์เป็นหลัก กล่าวคือ รามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 เป็นฉบับเดียวที่มีตอนกำเนิดนางสีดา จึงขอจัดให้ภูมิหลังนางสีดาที่มีที่มาจากพระลักษมี พระชายาคู่บุญบารมีของพระวิษณุตามคติความเชื่อในศาสนาฮินดูปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 เพียงฉบับเดียวเท่านั้น

สิ่งที่น่าสนใจจะอยู่ที่รามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นทั้งภาคเหนือและภาคอีสาน เพราะรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นทั้ง 7 ฉบับจะปรากฏตอนกำเนิดนางสีดา อันจะทำให้เห็นถึงภูมิหลังของนางสีดาทุกฉบับ แต่จะแตกต่างกันตรงที่ตัวละครที่อวตารเป็นนางสีดาไม่ว่าจะเป็นนางสุชาดา นางสุธรรมาและเทพธิดาสิดา อาจกล่าวได้ว่า ภูมิหลังของนางสีดา

ในรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นแต่ละฉบับนั้นจะอยู่ภายใต้ความคิดและความเชื่อทางพระพุทธศาสนาซึ่งจะมีความแตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับภาคกลางอย่างชัดเจน

ประการสำคัญ จุดมุ่งหมายของการจัดลงมาเกิดเป็นนางสีดาของเทพนารีบนสวรรค์นั้น จะมีจุดมุ่งหมายต่างกัน กล่าวคือ ในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 ระบุอย่างชัดเจนว่า พระลักษมีจุติลงมาเกิดตามคำเชิญของพระวิษณุในลักษณะคู่บุญบารมีหรืออาจกล่าวได้ว่า พระลักษมีได้ทำตามหน้าที่ของตนเพื่อเป็นคู่บุญบารมีของพระวิษณุ และยังคงทำหน้าที่ในการรักษาความสงบสุขของโลก ซึ่งจะมีความแตกต่างจากรามเกียรติ์ฉบับท้องถิ่นทั้งภาคเหนือและภาคอีสาน ไม่ว่าจะเป็นนางสุชาดา นางสุธรรมา และเทพธิดานางสีดานั้น ล้วนแล้วแต่มาเกิดเพื่อแก้แค้นทศกัณฐ์ (พญาราวพนาสวร / พญาภูมมจัก / ท้าวฮาบมะนาสวัน ฯลฯ) เพราะนางเหล่านี้มีจิตเคียดแค้นทศกัณฐ์ที่แปลงกายเป็นพระอินทร์เข้าร่วมเสพสังวาสกับนาง นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยบ่งบอกถึงความแตกต่างของนางสีดาได้อีกลักษณะหนึ่ง ดังนั้น การพิจารณาในด้านชาติกำเนิดของนางสีดา ย่อมทำให้เห็นถึงความเป็นตัวตนของนางสีดาและแตกต่างกันไปของรามเกียรติ์แต่ละฉบับของไทย ทั้งในด้านภูมิหลัง ชาติกำเนิด และจุดมุ่งหมายของการอวตารมาเกิดนั่นเอง

การสร้างสรรคภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดาของกวีผู้แต่งรามเกียรติ์แต่ละฉบับ ทำให้เห็นถึงความหลากหลายของมิติด้านตัวละครนางสีดาที่มีภูมิหลังที่ต่างกันไปตามบริบทสังคมและวัฒนธรรมของกวีผู้แต่ง กล่าวได้ว่า เมื่อกวีผู้แต่งรับเรื่องรามเกียรติ์ก็ปรับรับให้เข้ากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมตามคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา สามารถเห็นได้จากการปรับเปลี่ยนภูมิหลังของนางสีดาที่จะปรับเปลี่ยนจาก “พระลักษมี” ตามคติความเชื่อในศาสนาฮินดู เป็น “นางสุชาดา/นางสุธรรมา/เทพธิดาสิดา” เพื่อให้สอดคล้องอย่างเหมาะสมกับกับคติความเชื่อในพระพุทธศาสนาที่ได้ยึดโยงกับโลกทัศน์และวิถีชีวิตของตน โดยมีขัดกับคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา อีกทั้งในด้านมิติของชาติกำเนิดของนางสีดาจะช่วยให้เห็นว่านางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 สะท้อนให้เห็นถึงความคลุมเครือทางชาติกำเนิดในลักษณะที่ว่า ทศกัณฐ์ดำรงเผ่าพันธุ์เป็น “ยักษ์” แต่นางสีดามีรูปลักษณ์เป็น “มนุษย์” ซึ่งไม่ได้แสดงพฤติกรรมหรือมีบุคลิกลักษณะที่มีความคล้ายคลึงกับยักษ์ อาจช่วยสะท้อนให้เห็น การทำให้นางสีดามีความบริสุทธิ์ ไม่มีความเกี่ยวข้องกับวงศ์ยักษ์ หรืออาจมองได้ว่า นางสีดาเป็นพระลักษมีอวตารที่อวตารเป็นคู่บุญของพระรามที่เป็นมนุษย์ จึงทำให้นางสีดามีรูปลักษณ์เป็นมนุษย์ ประกอบกับคติเรื่อง “ยักษ์” เป็นภาพแทนของความไม่งดงาม ความน่ากลัวและน่าเกรงขาม ซึ่งจะขัดกับการสร้างภาพความงามที่คงทนของนางเอกในวรรณกรรมไทย จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้นางสีดาไม่แสดงพฤติกรรมหรือ

รูปลักษณะเป็นยักษ์ อาจกล่าวได้ว่า การพิจารณาภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดา ทำให้เห็นการสร้างสรรคัตวละครนางสีดาของกวีผู้แต่งรามเกียรติ์แต่ละฉบับทั้งลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกัน

การวิเคราะห์ภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ของไทย ย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยบ่งชี้ถึงอัตลักษณ์ของนางสีดาได้อย่างเด่นชัด อีกประการหนึ่ง กล่าวได้ว่า ภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดาช่วยให้เห็นถึง *อัตลักษณ์ระดับปัจเจก (individual identity)* ที่กวีผู้แต่งรามเกียรติ์แต่ละฉบับพยายามสร้างสรรค์ขึ้นมาให้มีตัวตนบนพื้นที่วรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ทั้งที่มีลักษณะร่วมกันและแตกต่างกันออกไป

การสร้างสรรคัลักษณะร่วมกันของนางสีดาทั้งด้านภูมิหลังและชาติกำเนิดจึงถือว่าเป็น *“อัตลักษณ์ร่วม”* ที่ปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ของไทย กล่าวคือ ภูมิหลังของนางสีดาที่มีที่มาจากนางสุชาดา ได้แก่ ปรีมมเหียร หอราแมน ควายทัวระพี พระชาตก พระลัก-พระลาม ส่วนชาติกำเนิดของนางสีดา นางสีดาจะมีสถานภาพเป็นพระราชธิดาในวงศ์กษัตริย์มนุษย์ ดังที่ปรากฏในเรื่องพระลัก-พระลาม พระรามชาตกและพรหมจักร นางสีดาไม่มีสถานภาพเป็นพระราชธิดา ดังที่ปรากฏในเรื่องหอราแมน ปรีมมเหียร ควายทัวระพี และลังกาสิบโห

การสร้างสรรคัลักษณะแตกต่างกันของนางสีดาทั้งด้านภูมิหลังและชาติกำเนิดจึงถือว่าเป็น *“อัตลักษณ์จำเพาะ”* ที่ปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ของไทย กล่าวคือ ภูมิหลังของนางสีดาที่มีที่มาจากพระลักษมี ได้แก่ รามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 นางสีดาที่มีที่มาจากนางสุธรรมา ได้แก่ พรหมจักร และนางสีดาที่มีที่มาจากเทพธิดาสิดา ได้แก่ ลังกาสิบโห ส่วนชาติกำเนิดของนางสีดาที่มีสถานภาพเป็นพระราชธิดาในวงศ์กษัตริย์ยักษ์ ดังที่ปรากฏในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1

ดังนั้นภูมิหลังและชาติกำเนิดของนางสีดาในรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ของไทย นับเป็นปัจจัยที่ช่วยทำให้เห็นถึงอัตลักษณ์ระดับปัจเจกของนางสีดาในการสร้างสรรค์ของกวีราชสำนักและชาวบ้าน นับเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงการเกี่ยววัดอัตลักษณ์ของนางสีดาทั้ง *“อัตลักษณ์ร่วม”* และ *“อัตลักษณ์จำเพาะ”* ที่ยึดโยง ช้อนทับและเลื่อนไหลอยู่บนวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ของไทย จนนำไปสู่การรับรู้ความเป็นตัวตนของนางสีดาที่ดำรงอยู่อย่างหลากหลายได้เป็นอย่างดี

References

- Adiwatthanasi, J, et al. (2009). **Sociology (สังคมวิทยา)** (14th ed.). Bangkok: Kasetsart University Printing.
- Akkhanit, P. (1984). **The comparative of various versions of Thai Lanna's Ramakien (การศึกษาเปรียบเทียบรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ ของล้านนาไทย)**. Chiang Mai: Department of Thai, Faculty of Humanities, Chiang Mai University.
- Fine Arts Department. (2003). **The total of Ramakiens sector 1-9 (ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์ภาค 1-9)**. Bangkok: Fine Arts Department.
- Frederick B. G. (2007). **A study of the role of "Anucha" the younger brother, in Ramakien and parallels with Thai historical narrative (การศึกษาบทบาทของ "อนุชา" น้องชายในรามเกียรติ์และเปรียบเทียบกับวรรณกรรมทางประวัติศาสตร์ไทย)**. Master's dissertation, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Jeennoon, P. (2004). **An analysis of hanuman in various versions of the Ramakien (การวิเคราะห์หนุมานในรามเกียรติ์ฉบับต่างๆ)**. Master's dissertation, Silpakorn University, Nakhon Pathom, Thailand.
- Kammasut, P. (1985). **Leadership role of King Rama in Ramayana (บทบาทความเป็นผู้นำของพระรามในรามเกียรติ์)**. Master's dissertation, Ramkhamhaeng University, Bangkok, Thailand.
- Khemmachareethera, A. Phra. (1975). **Phra Lak Phra Lam: The Old Version of Northeast (พระลัก-พระลาม : สำนวนเก่าของอีสาน)**. Bangkok: Sathienkoset-Nakha Pratheep Foundation.
- Khruawthongkheaw, N. (2010). **The History of Laksmi (แกะรอยพระลักษมี)**. Bangkok: Museum Press Printing.
- Khwai Thua Ra Phee. (1985). In "A study of the Ramakien in the northeastern versions" (การศึกษาเรื่องรามเกียรติ์สำนวนท้องถิ่นอีสาน), of Chadarat Sunthorntham. Master's dissertation, Silpakorn University, Nakhon Pathom, Thailand.
- King Rama I. (2006). **Ramakien (บทละครเรื่องรามเกียรติ์)** (10th ed.). Bangkok: Silpabannakhan Printing.

- King Rama II. (2010). **Ramakien (บทละครเรื่องรามเกียรติ์)** (9th ed.). Bangkok: Phai Media Center Company Limited.
- King Rama IV. (2012). **Literary work by the King Rama IV Ramakien (พระบรมราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 4 บทละครเรื่องรามเกียรติ์)**. Nonthaburi: Ton Chabub Printing.
- King Rama VI. (2004). **Gods and things to know (เทพเจ้าและสิ่งน่ารู้)**. Bangkok: Sri Panya Printing.
- _____. (2011). **Ramakien: irics and recite (รามเกียรติ์ : บทร้องและบทพากย์)**. Bangkok: Fine Arts Department.
- King Thonburi. (1989). **Ramakien (บทละครเรื่องรามเกียรติ์)**. Bangkok: Fine Arts Department.
- Kongthong, P. (2001). R, Phonsawat, & M, Ziesing (Eds.). **Sita: Between Humanity and Ideals (สีดา : ระหว่างความเป็นปुरुชกับอุดมคติ)**. In Humanistic Vision: Include Articles on the 20th Anniversary Faculty of Humanities, Thai Chamber of Commerce University, 74-95. Bangkok: Thai Chamber of Commerce University.
- M. Sributsara [Pseudonym], translate and compiled. (1991). **Langkasibho-The Ramakien of Tai Lue (ลังกาสิบโห-รามเกียรติ์ของไทยลื้อ)**. Bangkok: Odeon Store Printing.
- Naritsaranuwattiwong, Her Royal Highness, The Prince of Phraya. (1991). **The song and the Ramakien (บทเพลงและบทละครเรื่องรามเกียรติ์)**. n.p.
- Nimmanhaemin, P. (2003). **The story of Rama in the context of Tai society (นิทานเรื่องพระรามในบริบทสังคมไทย)**. Conference Proceedings about story of Rama Ramayana and Ramakien. Organized by Department of Thai, Faculty of Arts Chulalongkorn University, Room 105, Maha Chulalongkorn Building, Chulalongkorn University, November 30.
- Noomuen, W. (2012). Implications of sexual abuse in ancient Thai literature: the case study of Sita is sexual harassed and Wanthong is rapped (นัย การล่วงละเมิดทางเพศในวรรณคดีไทยโบราณ : กรณีสีดาถูกคุกคามทางเพศ และวันทองถูกข่มขืน). **Journal of Institute of Culture and Art**, Srinakharinwirot University. 13(2), 65-75.

- Poonsub, S., & Bankluay, S. (1982). **The characteristics in the Ramakien: character, background and behaviors** (ตัวละครในรามเกียรติ์: ลักษณะความเป็นมาและพฤติกรรมของตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์). Bangkok: Thaneeuan Printing.
- Posakritsana, P. (1977). **The literature for grand shadow plays** (วรรณกรรมประกอบการเล่นหนังใหญ่วัดขนอน จังหวัดราชบุรี). Nakhon Pathom: Faculty of Education, Silpakorn University.
- Ramakien of Ayutthaya period version at Rama were meeting to Aongkhot communicate** (บทละครเรื่องรามเกียรติ์สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนพระรามประชุมพลจนองค์สื่อสาร). (1998). Chusab D., paid and explained. S, Wongthet (Ed.). Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization).
- Royal Institute of Thailand. (2013). **Dictionary of the royal institute of Thailand 2011** (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554). Bangkok: Siri Wattana Interprint Public Company Limited.
- Sanraprasert, Count, Sri-Amornyan, Viscount, paraphrase. (1964). **Phra Ram Jataka** (พระรามชาดก). Bangkok: n.p.
- Satchaphan, R. (1991). **Female characters in Thai literature during Ayutthaya period and early Rattanakosin period** (ตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น). Doctoral dissertation, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- _____. (2013). **Not just a heroine: the reflection from drama to real life** (มิใช่เป็นเพียงนางเอก: ภาพสะท้อนจากละครสู่ชีวิตจริง) (2nd ed.). Bangkok: Sathaporn Book Company Limited.
- Sommart, P. (2006). **A comparative study of Ramakien: the north version Prommajak and the northeastern version Phralak-Phralam analysis in folklore aspects** (การศึกษาเปรียบเทียบรามเกียรติ์ฉบับล้านนาเรื่องพรมจักรและรามเกียรติ์ฉบับอีสานเรื่องพระลัก-พระลามเชิงคติชนวิทยา). Master's dissertation, Ramkhamhaeng University, Bangkok, Thailand.

- Soraj, S. (1983). **An analysis-criticism about the heroine in Thai literature (บทวิเคราะห์-วิจารณ์นางในวรรณคดีไทย)**. Bangkok: Department of Thai and Eastern Languages, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University.
- Sripimchai, B., Inta, C., & Wutfei, S. (1984). **“Parammahien” in Parammahien and Horraman (“ปรัมมเหียร” ใน ปรัมมเหียร หอรรมาน)**, 1-44. Chiang Mai: Faculty of Humanities, Chiang Mai University.
- Sunthorntham, C. (1985). **A study of the Ramakien in the northeastern versions (การศึกษาเรื่องรามเกียรติ์สำนวนท้องถิ่นอีสาน)**. Master's dissertation, Silpakorn University, Nakhon Pathom, Thailand.
- Thitathan, S. (1979). **Ramakien: a study of the spread of tales (รามเกียรติ์: ศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน)**. Master's dissertation, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Thongchuay, C. (1979). **Ramakien and the southern local literature (รามเกียรติ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้)**. Songkhla: Srinakharinwirot University, Songkhla.
- Wannasai, S., translate. (1979). **Phrommachakra Jataka: Ramakien of Thai Lanna version (ชาดกนอกนิบาตเรื่องพรหมจักร : รามเกียรติ์ฉบับสำนวนภาษาลานนาไทย)**. Chiang Mai: Faculty of Humanities, Chaing Mai University.
- _____. translate. (1984). **“Horraman” in Parammahien and Horraman (“หอรรมาน” ใน ปรัมมเหียร หอรรมาน)**, 45-90. Chiang Mai: Faculty of Humanities, Chaing Mai University.
- Yodhong, C. (2010). Ramakien: sex, woman, state, and South Eastern Asia (รามเกียรติ์ : Sex ผู้หญิง รัฐ และอุษาคเนย์). **Journal of Woman and Youth Studies**, Thammasart University. 2(2010), 16-34